

Dk. Ted Hildebrandt, Historia ya OT, Lit., na Theolojia, Hotuba ya

13

© 2020, Dk. Ted Hildebrandt

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia, Mhadhara #13 juu ya Kitabu cha Mambo ya Walawi: utakatifu, sheria za usafi, na matatizo.

Ac. Muhtasari wa Maswali [0:00-2:33]

Darasa, wacha tuanze hapa. Tuna mengi ya kufanya leo. Tutajaribu kufunika kitabu cha Mambo ya Walawi, ambacho ni kitabu cha kuvutia zaidi katika Agano la Kale. Tutajaribu kuifanya itacheze leo kwa ajili yetu.

Kwa jaribio la Alhamisi, tuna nini? Alhamisi ni Mapumziko ya Quad. Kwa hivyo una mapumziko ya Alhamisi. Krismasi Njema! Kwa Alhamisi ifuatayo unafanyia kazi Kitabu cha Yoshua. Yoshua ni takriban sura ishirini na nne. Sio kubwa au mbaya. Kuna makala hapo juu ya dhana ya vita, na kwa hivyo hiyo inaweza kukuvutia. Ni juu ya vita na kumpenda jirani yako kama wewe mwenyewe, kwa hivyo inaweka maoni hayo mawili pamoja. Kisha pia kuna mistari ya kumbukumbu. Zaburi ya 100 inaanza kwa "Toa kelele ya furaha kwa Bwana." Hiyo ni Zaburi nyingine maarufu, sio maarufu kama Zaburi 23, lakini kuna mistari michache na kuna Yoshua 1: 8 ambayo ni aya ya kawaida katika kitabu cha Yoshua. Kwa hivyo, utakuwa ukifanya kazi kwa Joshua. Nitaanza kujaribu kuwapata nyinyi. Labda sitawahi kukupata muhula wote lakini nitaanza kusonga haraka. Tutapata sehemu nzuri ya kitabu cha Mambo ya Walawi kilichofanywa leo, labda sio jambo zima. Kwa hivyo utakuwa ukimfanyia kazi Joshua. Tutarudi kwenye Kutoka na tutaingia kwenye Mambo ya Walawi. Kabla ya kufanya hivyo, hebu tufungue kwa neno la maombi na kisha tutaifikia.

Baba, tunakushukuru kwa siku hii. Tunakushukuru kwa wema wako kwetu na kutupa Neno lako. Tunawaombea ndugu na dada zetu huko Misri ambao wanajitahidi siku hii, ambao wako chini ya mateso. Mekanisa yakichomwa moto.

Wakristo wanauawa. Tunawakumbuka ndugu na dada zetu na tunaomba kwamba uweze kuwalinda na kwamba uweze kuwapa hisia ya maana na kusudi katikati ya machafuko yote yanayoendelea huko sasa. Tusaidie katika darasa hili tunapopitia kitabu cha Mambo ya Walawi. Ninaomba kwamba unisaidie kuielezea kwa njia ambayo ni nzuri, ambayo ni sahihi, na inaonyesha utakatifu wako na wema wako. Wewe ni Mungu mtakatifu. Ni fursa kubwa kukuita Baba na kujua kwamba ulimpa mwanao Yesu Kristo kwa niaba yetu. Na ni kwa jina lake la thamani kwamba tunaomba. Amina.

B. Sheria ya Kutoka juu ya Utoaji Mimba?—Sio [2:34-

10:54]

Wacha tumalize kitabu cha Kutoka. Kile ningependa kufanya ni aina ya kuanzisha sheria hii moja katika Kutoka. Hii inaitwa sheria ya kesi. Sheria ya kesi ni nini? Unatambua kuna sheria kama: Usiue. Usiibe. Hutatoa ushahidi wa uwongo? Hizo ni kanuni za jumla, sheria za apodictic. Kuna aina nyingine kabisa ya sheria ambayo inaitwa "sheria ya kesi." Sheria ya kesi inakwenda kama hii: ikiwa Johnny atakunywa na Johnny anaendesha gari, basi Johnny atawekwa jela. Ni aina ya sheria ikiwa-basi ambayo inakupa kesi maalum. Ndio sababu wanaiita "sheria ya kesi." Ikiwa mtu atafanya hivi, basi hii itatokea. Ni ikiwa-basi na kesi maalum zinazoagiza nini kinapaswa kutokea.

Kwa hivyo kile tulicho nacho katika Kutoka sura ya 21, hapa, ni sheria maalum ya kesi. Acha nisome tu kifungu kutoka Kutoka 21.22. Inasema: "Ikiwa wanaume wanaopigana—" Kwa hivyo una watu wawili wanaopigana. "Ikiwa wanaume wanaopigana walimpiga mwanamke mjamzito..." Kwa hivyo una watu wawili wanaopigana na nini kinatokea. Mwanamke anajaribu kuivunja au chochote, anaingia kwenye vita. Una wavulana wawili wanaopigana na kisha ikiwa mwanamke ambaye ni mjamzito atapigwa. "Na anajifungua kabla ya wakati, lakini hakuna jeraha kubwa, mkosaji lazima atozwe faini." Mvulana anayempiga mwanamke mjamzito lazima atozwe faini "chochote mume wa mwanamke anadai na korti inaruhusu. Lakini ikiwa kuna jeraha kubwa, unapaswa kuchukua maisha

kwa maisha, jicho kwa jicho, jino kwa jino, mkono kwa mkono, mguu kwa mguu, kuchoma kwa kuchoma, jeraha kwa jeraha na michubuko kwa michubuko."

Tungeita hiyo nini? *Lex talionis*. Je, unakumbuka jicho kwa jicho, jino kwa jino?

Hiyo imeorodheshwa hapa. "Jicho kwa jicho, jino kwa jino, mkono kwa mkono, kuchoma kwa kuchoma" na hii inaitwa *lex talionis*, sheria ya kulipiza kisasi.

Sheria ya kulipiza kisasi imetolewa katika sheria hii ya kesi.

Sasa, ni nini hasa kinaendelea hapa? Una wavulana wawili wanaopigana, mwanamke huyu anaruka ndani, anajaribu kuvunja vita. Mwanadada huyo anampiga ngumi. Sasa, inasema kuna hali mbili zinazotoka kwa hiyo. Moja ni ikiwa hakuna jeraha. Hakuna jeraha kwa nani? Mwanadada huyo anatozwa faini iliyompiga. Hakuna jeraha kwa mwanamke, lakini mwanamke huyo anaonekana kuharibika kwa mimba au ana mtoto na mtoto, inadhaniwa hapa, mtoto anakufa. Kwa hivyo basi, mvulana aliyempiga anapaswa kulipa faini kwa kupoteza mtoto. Kwa hivyo basi kinachotokea ni kwamba una hali hapa ambapo kimsingi kuna uzazi huu wa mapema na mtoto akipata jeraha, uwezekano mkubwa wa kifo kwa sababu kuzaliwa mapema wakati huo, hawafanyi premies kama tunavyofanya hospitalini leo ambayo huokoa maisha ya mama na mtoto. Wakati huo, mtoto mara nyingi alikuwa akikufa. Lakini angalia adhabu ni nini. Adhabu ni kwamba ada inapaswa kulipwa. Kwa hivyo hii inazua swali juu ya fetusi. Je, fetusi ni mtu kabla ya fetusi kuzaliwa? Na fetusi sasa, kumekuwa na kuharibika kwa mimba kwa sababu ya mwanamke kupigwa. Angalia ada inatozwa hapa ambayo imepangwa na mume. Kwa hivyo inaonekana inaweza kujadiliwa. Ada hii inaweza kujadiliwa na inaweza kutegemea alikuwa mwezi gani, iwe ni mapema au baadaye na mambo kama hayo.

Lakini ikiwa mwanamke huyo atapigwa na tukasema, ikiwa kuna uharibifu uliofanywa kwake, sawa, turudi nyuma. Ikiwa mwanamke amepigwa, basi ni jicho kwa jino kwa jino. Jicho kwa jicho, jino kwa jino kwa mwanamke, ikiwa ameharibiwa. Sasa, kwa nini kungekuwa na kidogo kwa fetusi inayokufa? Kwa nini kungekuwa na adhabu kidogo? Kwa njia, katika tamaduni hiyo, pia, ikiwa

mtumwa anaumia, kulikuwa na ada iliyolipwa kwa mtumwa kuumizwa badala ya jicho kwa jicho, jino kwa jino? Kwa hivyo, kuna uongozi fulani wa jinsi faini inavyotumika? Sasa, kifungu hiki kina chochote cha kutuambia juu ya suala la utoaji mimba? Watu wametumia kifungu hiki kwa utoaji mimba. Je, utoaji mimba ni swali hapa? Je, kifungu hiki kinashughulikia suala la utoaji mimba? La, si. Wavulana wawili wanapigana, mwanamke anaingia katikati, na bam! Walimpiga na ameharibika kwa mimba.

Sasa, wacha nifanye kazi kipengele kingine cha hii. Je, nia ni muhimu katika suala la adhabu? Ninaendesha gari chini ya Barabara ya Grapevine. Kuna mtoto anayeendesha baiskeli yake. Mtoto, ghafla, nje ya bluu wazi, anageuza baiskeli yake na kuyumba mbele yangu na nikamgonga mtoto, ninamuua mtoto, mtoto yuko chini ya gari langu. Nilimuua mtoto tu. Swali: jela nitaenda jela maisha yangu yote kwa kumuua mtoto huyo? Je, labda ninajuta hilo kwa maisha yangu yote? Ndiyo. Lakini jela kwa hilo? Sasa, kwa njia, katika hali hiyo nilimuua mtoto? Nilimuua mtoto. Swali: jela ninaenda jela kwa mauaji? Kwa nini *siendi* jela kwa mauaji? Unaenda jela kwa mauaji ya kukusudia?! Ningeenda jela hapa? Ikiwa mtoto aliyumba mbele yangu hivyo? Sehemu ya utetezi wangu ingekuwa, ilikuwa kosa langu au kulikuwa na chochote ningeweza kufanya? Breki zilikuwa nzuri kwenye gari langu na haelewi, labda hata sikugonga breki zangu. Mtoto alitoka tu na ilikuwa imekwisha. Swali: kulikuwa na uovu wowote na mawazo ya mapema? Je, uovu na mawazo ya awali ni muhimu? Ndiyo. Sasa, inawezekana, tuseme breki zangu zilikuwa mbaya na breki zangu hazikuweza kusimamisha gari langu. Unaweza kuiita hivyo, nini? Uzembe. Kunaweza kuwa na uzembe na mambo kama hayo, lakini katika kesi hiyo hakukuwa na uovu na kufikiria mapema.

Sasa, wacha turudi kwa mwanamke anayepigwa. Mwanadada huyo anamtoa mwanamke mgongoni mwake. Mwanamke anajaribu kumvuta mtu huyu kutoka kwa mumewe au kitu na anaenda *wam!* Anampa kiwiko au kitu kama hicho. Swali: je, mwanamume anajaribu kumuumiza mwanamke ili kumtoa

mwanamke mgongoni mwake? Ndiyo. Kwa hivyo kwake, inakwenda macho kwa jicho. Swali: anampiga mtoto na kuharibika kwa mimba. Kulikuwa na nia yoyote dhidi ya mtoto? Hakukuwa na nia dhidi ya mtoto. Kwa hivyo, kwa maneno mengine, ndio, mwanamke, alikuwa akijaribu kumpiga lakini hakuwa akijaribu kumpiga mtoto. Kwa hivyo, nadhani kuna tofauti kati ya hizo mbili. Kwa hivyo faini hutolewa kwa mtoto. Je, hii ina uhusiano wowote na utoaji mimba? Hapana, haifanyi hivyo. Lazima uwe mwangalifu sana juu ya kuvuta mistari kama hii na kuitumia kwa madhumuni ambayo hayakupewa? Hii haikutolewa ili kutupa msimamo wa Biblia wa utoaji mimba. Hii, kwa njia, hii inahusiana na fetusi? Ndiyo, inafanya. Lakini haijatolewa kwa kusudi hilo na nadhani unapaswa kuwa mwangalifu juu ya kuvuta mistari kama hii na kuitumia kwa madhumuni ambayo hayajaundwa au kukusudiwa. Hiyo ndiyo hoja yangu kwa hili. Kuwa mwangalifu juu ya kuvuta mistari kutoka kwa muktadha wa Maandiko na kuitumia kwa muktadha tofauti ambayo haikuundwa.

Hii inaitwa sheria ya kesi. Ikiwa wanaume wawili wanapigana na ikiwa mvulana anampiga mwanamke, basi hii ndio inaitwa "sheria ya kesi." Ikiwa-basi. Ikiwa hii itatokea, basi hii inatokea, basi hii itakuwa adhabu kwa hilo. Kwa hivyo maana kwa wengine ni fetusi ni mwanadamu. Hii haishughulikii suala hilo, hata hivyo. Hiyo sio maana ya hii. Je, fetusi inathaminiwa? Ndiyo. Lakini haijibu swali zima. Kwa njia, mimi ni sana, sana, sana pro-maisha, lakini ninachosema ni lazima uwe mwangalifu na muktadha. Tengeneza hoja nzuri na usitumie mistari kama hii, ambayo haikusudiwa kutumiwa kwa njia hii.

C. Utangulizi wa Mambo ya Walawi [10:55-12:24]

Sasa, kwa Mambo ya Walawi. Mambo ya Walawi, kitabu cha kufurahisha zaidi katika Agano la Kale! Nitajaribu kufanya hii iwe ya kupendeza. Kwa kweli, kusema kweli kwako, hapo zamani za kale nilifundisha kozi nzima juu ya kitabu cha Mambo ya Walawi na kwa kweli tulikuwa na wakati mzuri. Shida ni kitabu cha Mambo ya Walawi ni maelfu ya miaka kutoka kwa utamaduni wetu? Mada kuu ya kitabu hiki ni hii: "Kuwa mtakatifu kama mimi Bwana Mungu wako

nilivyo mtakatifu." Hii ndio mada kuu: "utakatifu." Kwa njia, kitabu hiki kinaitwa kitabu cha Mambo ya Walawi. Ikiwa utaondoa -cus kutoka mwisho hapa, kitabu kinamhusu nani, kitabu cha Mambo ya Walawi? Ni juu ya Walawi na ni nani angekuwa kundi lingine la watu? Walawi na makuhani. Tofauti ni nini? Walawi ni nini? Wao ni wa kabila la Lawi. Kwa hivyo wao ni Walawi, ikiwa wanatoka katika kabila la Lawi. Makuhani ni nini? Makuhani walitoka wapi? Wazao wa Haruni, ndio. Kwa hivyo Haruni ni Mlawi, lakini wazao wa Haruni ni makuhani. Haruni aliteuliwa kuwa kuhani mkuu, watoto wake, watoto wa watoto wake pia wanakuwa makuhani. Kwa hivyo wazao wa Haruni ndio makuhani. Walawi hubeba vifaa vya Hema. Makuhani hufanya nini? Makuhani huhudumu kwenye madhabahu na katika Patakatifu pa Patakatifu na vitu kama hivyo. Makuhani hujishughulisha na kutoa dhabihu, ilhali Walawi ndio wanaovuta Hema.

D. Dini ya nje na ya ndani [12:25-14:03]

Je, dini ni ya kibinafsi na ya kibinafsi na mahitaji machache ya nje? Katika utamaduni wetu, tuna *Yaliyobinafsishwa* Dini? Je, ni karibu nje ya mahali kuzungumza katika uwanja wa umma kuhusu dini ya mtu? Je, wamenyamazisha, kwa kadiri ya kujieleza kwa umma, ufafanuzi wa umma wa Ukristo? Je, imekaribia kunyamazishwa katika uwanja wa umma? Dini yako inapaswa kuwa kitu ambacho ni cha kibinafsi na cha faragha, kitu ambacho unajiwekea mwenyewe. Ni aina ya kuchekesha katika utamaduni wetu, sivyo? Swali: haifai zaidi kuzungumza juu ya *Dini* hadharani au kuona *vitendo vya ngono* hadharani? Ni ipi inayokubalika zaidi katika utamaduni wetu? Ndio, ulipata kejeli hapo? Ni ya ajabu! Kitu ambacho kinapaswa kuwa cha faragha sana kinawekwa hadharani na ni sawa. Kitu ambacho kinapaswa kuwa hadharani kimenyamazishwa. Kwa hivyo, hii ni jambo ambalo nataka ufikirie juu ya jinsi usemi wa kidini umenyamazishwa katika tamaduni zetu? Imekuwa na kusudi sana na nimeitazama ikitokea zaidi ya miaka arobaini. Ni maalum sana na sasa karibu haiwezekani kuzungumza juu ya dini hadharani. Je, dini ina mambo ya nje? Je, dini ina usemi

wake wa nje au ni ya kibinafsi na ya kibinafsi tu?

E. Ibada katika Mafunzo ya Agano la Kale [14:04-23:57]

Hapa kuna nyingine: ni nini *Ibada* katika Agano la Kale? Sasa, ninapotumia neno "ibada" mara nyingi vichwa vya watu vinarudi kwa mtu huyu Jimmy Jones na kunywa Kool-Aid na watu wote ambao wamekufa—hiyo ni ibada. Ibada ni watu waliochanganyikiwa akili na wanaingia katika aina hii ya ibada iliyofungwa ya muktadha. Hiyo ndio *Sisi* fikiria juu ya "ibada."

Unapokuwa katika masomo ya Agano la Kale, huwezi kufikiria hivyo. Katika masomo ya Agano la Kale ibada ni chochote unachofanya nje kuashiria dini yako. Kwa hivyo, kwa mfano, tulipoomba kabla ya darasa, swali: niliinamisha kichwa changu na kufunga macho yangu kuomba? Niliinamisha kichwa changu - hiyo ni sehemu ya ibada? Ndio, hiyo ni sehemu ya ibada, hilo ni jambo ninalofanya nje. Mtu anapoomba, je, baadhi ya watu huvua kofia zao ili kuomba ili kuonyesha heshima? Kuna mtu yeyote anayefanya hivi--jivuka mwenyewe? Hiyo ni tendo la nje la ibada ambalo unafanya kuashiria dini. Hayo ni mambo ya nje. Baadhi yenu mnatoka katika makanisa ambayo hufanya mengi na ibada katika suala la mambo ya nje kama liturujia. Je, baadhi yenu mnatoka katika makanisa ambayo yana liturujia nyingi? Je, baadhi yenu mnatoka katika makanisa ambayo karibu hayana liturujia? Kwa hivyo unaingia kwenye mila tofauti. Ibada ni kitu chochote unachofanya nje kuashiria dini yako. Kwa njia, je, watu wengine wataashiria dini yao nje kwa kuvaa fulana? Niko katika darasa la Ugiriki na fulana ya mtoto inasema, "Yesu Anatawala." Je, huo ni usemi wa nje wa dini yake? Kwa hivyo unaweza kusema chochote unachofanya nje, liturujia kawaida katika makanisa ni ibada. Je, kuna usemi mwingi wa nje wa dini katika Agano la Kale? Ndiyo. Walipaswa kufikiria jinsi walivyomwendea Mungu kwa njia mbalimbali. Kwa hivyo, ibada inahusiana na umuhimu wa mambo ya nje unapomkaribia Mungu. Je, mambo ya nje ni muhimu au moyo wako tu ni muhimu? Je, mambo ya nje ni muhimu unapomkaribia mtu? Sasa, nilitumia ibada, ninaiita "ibada ya mateso" niliyonayo na mke wangu. Labda sipaswi kusema

hivyo, lazima uelewe, historia yangu nilipokua. Nilikua nikicheza riadha tangu nilipokuwa mtoto katika shule ya upili nilicheza mpira wa miguu, mpira wa vikapu, na tenisi - misimu mitatu, michezo mitatu tofauti. Nilipoenda chuo kikuu, nilicheza misimu miwili tofauti - mpira wa vikapu na tenisi. Sifanyi kazi tena, ni dhahiri. Lakini nilipokuwa mdogo, nilifanya mazoezi kila siku. Jasho lilikuwa sehemu ya maisha yangu. Je, jasho linanisumbua? Jibu ni: hapana. Nimekuwa nikitokwa na jasho nusu ya maisha yangu. Kwa hivyo basi sasa ghafla ninajikuta nimeolewa. Kwa hivyo niko nje kukata nyasi na kisha ninafanya kupalilia na ninafanya kazi hii yote nje na ninaingia na nikapata fulana. Kwa hivyo nimelowa jasho. Kisha nina ibada hii na ninakuja kwa mke wangu na kusema, "Mpenzi... Unanipenda? Unanipenda kiasi gani? Nataka kukumbatiwa!" Ninakuja na kawaida mimi huangalia jinsi anavyonipenda. Sasa swali ni, ananipenda au hanipendi? Unapotokwa na jasho kama hilo, usinipende. Lakini ninachosema ni kwamba, nini kinatokea? Inakuaje ninapomkaribia mke wangu na nina jasho kama hilo - njia ni muhimu? Je, hiyo inaathiri jinsi anavyofikiria kunihusu? Wakati ninatokwa na jasho hilo humtoa nje, na anasema, "Ondoka kwangu! Ondoka kwangu!" "Mke wangu hanipendi tena!" Hapana, ni wakati wa kuoga rafiki! Wakati wa kupata kitendo chako pamoja. Kwa hivyo ninachosema ni: njia ni muhimu. Hiyo inaathiri vipi jinsi tunavyomkaribia Mungu?

Siku nyingine nilikuwa ofisini kwangu. Kawaida ninaposoma ofisini kwangu, mimi hurudi kwenye kiti changu ninaweka miguu yangu juu ya dawati langu na ninasoma. Hivyo ndivyo ninavyosoma. Ninarudi nyuma, ninaweka miguu yangu juu ya dawati langu na ninasoma. Ghafla nasikia hodi mlangoni. Ninageuka (hii ni ghorofa ya tatu, Frost na kitivo chote huko juu na hakuna mtu anayeenda huko isipokuwa kitivo, hakuna mtu anayeweza kupata njia yake huko juu na ni kama maze!) Kwa hivyo tuko juu na ghafla ninageuka na *honk!* Kuna rais wa Chuo cha Gordon! Nimeinua miguu yangu juu ya dawati langu nikienda "Ng'ombe mtakatifu! Kuna rais!" Sasa, swali, nilipata aibu kidogo juu ya hilo? Huyu ndiye rais wa chuo hicho. Je, ninataka kukaa pale na miguu yangu juu ya

dawati langu wakati rais wa chuo kinasimama? Sijawahi kumuona rais katika miaka 12 huko juu. Ninampenda mtu huyu? Yeye ni mtu wa kweli—kwa hivyo, yuko ofisini kwangu na ghafla ni kama "Whoooah! Sijazoea kuwa na rais hapa." Tulikuwa na mazungumzo. Yeye ni mtu mzuri sana. Lakini ninachosema ni: rais anajitokeza—sawa, sasa tuseme Elaine Phillips, ambaye nimemjua kwa miaka 35, kama rafiki mzuri. Elaine anajitokeza na nimeinua miguu yangu juu ya dawati. Je, hilo ni jambo kubwa? La. Ananijua, sio shida. Swali: rais anajitokeza, jambo kubwa? Kwa hivyo swali: ni muhimu, kimo cha mtu juu ya jinsi unavyokaribia? Je, unawaendea marafiki zako kwa njia ile ile ambayo ungemkaribia mtu ambaye ni bosi wako au mtu ambaye ni muhimu sana? Unawezaje kumkaribia rais wa Merika? Kungekuwa na hisia ya "Yeye ndiye rais wa Merika!" Kuna hisia hiyo ya heshima. Kwa hivyo, ninachosema ni unapomkaribia Mungu, kuna mambo fulani ambayo Mungu anasema ambayo yanachukiza kwake na kuna mambo fulani ambayo Mungu anapenda? Kwa kweli ninarejelea Zaburi 15. Je, Mungu anapenda wasengenyaji? Hapana, hafanyi hivyo. Kwa hivyo unasengenya na kuja kwa Mungu? Mungu anasema, "Sipendi hiyo." Je, Mungu anapenda watu ambao ni waadilifu, ambao ni wema, ambao ni waadilifu, ambao ni waadilifu, ambao wana huruma kwa maskini? Ndiyo. Watu hao Mungu anawapenda. Kwa hivyo kitabu hiki chote, cha Mambo ya Walawi kisha kinaelezea jinsi mtu anavyomkaribia Mungu mtakatifu. Kuna mambo fulani ambayo ni chukizo kwake, ambayo yanamchukiza, na ambayo ni ya kuchukiza kwake. Ni kama kuja kwake na fulana yenye unyevunyevu na kuomba kukumbatiwa. Haifai wakati huo kwa sababu unakuja kwa njia mbaya. Kwa hivyo kitabu cha Mambo ya Walawi kinaelezea njia hii.

Sasa, hapa kuna njia nyingine ya kuangalia kitu kimoja: ni nini maishani ni kilimwengu? Gari langu lina gesi kidogo. Nitaenda kununua gesi njiani kurudi nyumbani labda au kesho asubuhi. Swali: ninapoenda kununua gesi hiyo ni ya kidunia au takatifu? Kweli, ni umaskini ndivyo ilivyo. Lakini ni ya kidunia au takatifu? Ninapoenda kwenye kituo cha mafuta ni jambo la kidunia. Nitaenda

kwenye Klabu ya Sam labda wikendi hii na kununua chakula kwa sababu mwanangu anarudi na anakula kama farasi. Kwa hivyo ninahitaji kununua chakula hiki chote na vitu. Ninapopanda kwenye kilabu cha Sam ni ya kidunia au takatifu? Hiyo tena ni shughuli ya kilimwengu. Ninaenda kununua na ninanunua chakula hiki chote na kukileta nyumbani. Kwa hivyo, ni nini kingekuwa kitakatifu? Je, kwenda kanisani, hiyo ingekuwa takatifu zaidi? Kusoma Biblia yangu na kuomba hayo yatakuwa mambo matakatifu zaidi? Swali langu ni wakati mke wangu anaenda kununua ni ya kidunia au takatifu? Ndio, kwa kweli inageuka kuwa wengi wenu mlijibu swali na kama mvulana lazima mzoe hilo. Huo ni wakati mtakatifu. Lakini hata hivyo, takatifu ni kwenda kanisani, kusoma Biblia yako, kuomba, na kufanya mambo hayo yanachukuliwa kuwa matakatifu. Kile ambacho kitabu cha Mambo ya Walawi kinatuambia ni, na huu ni ujumbe mkubwa wa kitabu cha Mambo ya Walawi, na huu ni ujumbe muhimu, kitabu cha Mambo ya Walawi kinatuambia kwamba maisha yote ya mtu, *Kila kitu* tunafanya ni takatifu. *Kila kitu tunachofanya* ni takatifu. Wakati watu wa Kiyahudi walipoketi kula, ilibidi wafikirie juu ya Mungu katika aina za chakula wanachokula? Ndiyo. Wakati mwanamke wa Israeli ana mtoto anapaswa kufikiria juu ya Mungu katika kupata mtoto huyo na yeye ni mchafu kwa siku ngapi? Kwa kweli, hata wakati watu wa Israeli wako jangwani na wanaenda kujisaidia, je, wanapaswa kufikiria juu ya Mungu? Je, wanaweza kujisaidia popote tu? Je, Mungu aliwaambia kwamba wanapaswa kujisaidia nje ya kambi na wanapaswa kuizika? Ndiyo. Kwa hivyo, maisha yote ni matakatifu. Moja ya maneno makuu ya Dk. Wilson hapa ni—ni wangapi kati yenu hapa wanaona masomo yenu kama matakatifu? Je, inawezekana kusoma au kufanya masomo yako kama kitu ambacho ni cha kidunia kabisa? Je, Calculus inaweza kufanywa kuwa takatifu? Kile Dk. Wilson anasema ni hiki: "Kusoma ni aina ya juu zaidi ya ibada." Kwa maneno mengine, anachosema ni kuchukua masomo yako, unaweza kutoa masomo yako kwa Mungu. Je, hata masomo yako ya hisabati au biolojia, kemia, fizikia, chochote, fasihi, yanaweza kutolewa kwa Mungu? Kwa hivyo maisha yote,

na haswa kusoma, ni aina ya juu zaidi ya ibada. Maisha yote ni matakatifu, huo ndio ujumbe wa Mambo ya Walawi. Kila kitu ni maalum. Kila kitu ni kitakatifu. Hakuna tofauti ya kilimwengu-takatifu katika hili. Mambo ya Walawi inasema kile ambacho ni cha kidunia na kitakatifu, ni kitu kimoja. Maisha yote ni matakatifu na yanapaswa kuishi mbele za Mungu.

F. Mandhari ya Utakatifu katika Mambo ya Walawi [23:58-29:21]

Sasa, utakatifu unamaanisha nini? Huu ndio mstari muhimu katika kitabu cha Mambo ya Walawi. Unaweza kuwa unafahamu mstari huu bila kufafanua. "Iweni watakatifu kwa sababu mimi BWANA—"Angalia jinsi hii inavyoandikwa. Mji mkuu L, mji mkuu O mji mkuu R, mji mkuu D. Ni neno gani la Kiebrania nyuma ya hili? Huyu ni Yehova au Yahweh. Unaona jinsi yote yalivyoandikwa kwa herufi kubwa? Kwa hivyo hili ndilo neno la Mungu. "—kwa sababu mimi ni BWANA, Mungu wako, mimi ni Bwana, mimi ni Yehova Mungu wako." Mungu angekuwa neno la Kiebrania? "Elohim." Jina la Mungu la thamani zaidi. Anasema, "... kwa sababu mimi, BWANA, Mungu wako, ni mtakatifu." Kwa hivyo unapaswa kuwa watakatifu kwa sababu Mungu ni mtakatifu. Tunapaswa kuonyesha utakatifu wake. Sasa 1 Petro 1.15 katika Agano Jipya inarudia amri hiyo hiyo. Kwa hivyo kwa maneno mengine, hii sio tu dhana ya Agano la Kale. 1 Petro anasema kitu kimoja: "Iweni watakatifu," kwa hivyo sisi kama Wakristo tunapaswa kuwa watakatifu, "kwa sababu BWANA Mungu wetu ni mtakatifu." Kwa hivyo Peter anarudia aina hiyo hiyo ya kitu.

Sasa, inamaanisha nini kuwa mtakatifu? Wazo la msingi la utakatifu, napenda kifungu hiki hapa: kingine kabisa. Ni utakatifu gani au *Qadosh* inamaanisha ni kwamba Mungu ni mwingine kabisa, kwamba Mungu ni tofauti kabisa na kitu chochote ambacho umewahi kupata. Mungu ni tofauti. Yeye ni mwingine kabisa, yeye ni tofauti kabisa na kitu chochote ambacho umewahi kupata maishani mwako. Kwa njia, hiyo inatuambia nini? Tunapokutana na Mungu kweli sisi sote tutashtuka? Tunapokutana na Mungu, sisi sote tutakutana na

Mwingine kabisa? Kwa maneno mengine, hakuna kitu katika ulimwengu huu ambacho ni kama Mungu. Yeye ni tofauti kabisa. Mawazo yetu yote, maajabu yetu yote, Mungu ni tofauti na kitu chochote tunachoweza kufikiria. Wazo la utakatifu linamaanisha wazo hili la kujitenga. Yeye ni tofauti. Yeye ni tofauti. Yeye ni tofauti na viumbe vingine. Hakuna kitu kama yeye. Yeye ni tofauti, yeye ni tofauti na uumbaji. Mungu ni wa kipekee kabisa. Yeye ni sui generis - yeye ni wa aina yake. Kuna mmoja tu kama yeye katika ulimwengu wote. Yeye ni maalum. Hiyo inaweza kuwa njia nyingine ya kusema utakatifu, ni kusema, "yeye ni 'maalum'." Utakatifu ni kufanya kitu maalum, kitu tofauti, tofauti, na cha kipekee. Isaya anasema hivi. Kwa njia, kitabu cha Isaya pia kina mengi juu ya dhana ya utakatifu. Isaya anasema hivi: "Mtanilinganisha na nani?" Sasa kwanza kabisa, ni swali la aina gani hilo? Je, anatarajia jibu la swali hilo? "Utanilinganisha na nani?" Jibu ni nini? Je, anauliza jibu la utambuzi? Je, hilo ni swali la kejeli? Je, swali la kejeli linatarajia jibu? La. Kwa hivyo anafanya nini hapa? Swali la kejeli ni taarifa katika mavazi ya swali. Anajaribu kusema nini hapa? "Utanilinganisha na nani?" Ni kauli gani anayotoa hapo? Hakuna kama Mungu. Hakuna mtu aliye kama Mungu? Kwa hivyo taarifa hapa "Mtanilinganisha na nani?" Hakuna kitu unachoweza kumlinganisha naye, hakuna mtu unayeweza kumlinganisha Mungu. Au "Ni nani sawa wangu?" [Mungu hana sawa,] asema Mtakatifu." Wasomi wa Agano la Kale wanaita hii "kutoweza kulinganishwa kwa Yahweh." Yeye ni tofauti kabisa na kitu chochote tunachojua. Hakuna kitu tunachoweza kumlinganisha nacho, yeye ni tofauti kabisa.

Unahitaji kuweka maoni - sasa, nilidhani utaenda kwa njia nyingine. Baadhi yenu mtasema, "Kweli, tunaweza kujua kitu juu ya Mungu kwa sababu tuliumbwa kwa mfano wa Mungu, kwa hivyo tunajua kitu juu ya Mungu." Sawa, tunapaswa kuweka hiyo kando na kusema "Ndio, Mungu ni upendo." Tunajua jinsi ya kupenda? Ndio, tunajua jinsi ya kupenda. Tunajua huruma? Ndiyo, sawa. Tunajua haki, haki, na aina hizo za vitu. Tuna maoni ya mambo hayo, lakini kile hii inasema ni kwenda zaidi ya hapo. Kwa maneno mengine, kategoria hizo

hazimuelezei Mungu ambaye yuko zaidi ya vitu hivyo vyote. Kwa hivyo jambo la utakatifu ni juu ya zaidi ya Mungu. Haisemi hakuna uhusiano kabisa. Kwa maneno mengine, unapoanza kusoma taarifa kama hii, anasema kwa sababu tumeumbwa kwa mfano wake kuna vitu ambavyo tunafanana na Mungu na nadhani ndivyo Lewis anavyomaanisha hapo. Lakini kuna maana nyingine ambayo, wakati tunafanana na Mungu kwa njia fulani lakini kuna njia zingine ambazo yeye ni zaidi ya kitu chochote ambacho tumewahi kupata maishani. Kwa hivyo, utakatifu unaonyesha kuwa zaidi-ness? Kwa hivyo utakatifu unazingatia ule zaidi-ness, mwingine-ness. Hiyo itakuwa njia nyingine ya kusema. Kwa hivyo, hii ni aya nzuri katika Isaya.

G. Utakatifu haimaanishi umbali [29:22-31:52]

Hapa kuna nyingine kutoka kwa Isaya juu ya wazo hili la kujitenga. Mungu ni tofauti, Yeye ni tofauti na kila kitu. Lakini je, kujitenga kunamaanisha umbali? Angalia mstari huu kutoka Isaya 57.15, hii ni aya nzuri. Inasema, "Kwa maana hivi ndivyo Aliye Juu na Aliye Juu anasema." Kwa hivyo Mungu anajiita mwenyewe, "hivi ndivyo Aliye Juu na Aliye Juu anasema." Yuko juu, yuko juu, na yuko nje. "Hivi ndivyo Aliye Juu na Aliye Juu anavyosema: Yeye anayeishi milele"—kwa maneno mengine, umilele katika pande zote mbili, "Yeye anayeishi milele, ambaye jina lake ni nini," nini? "Mtakatifu." Sawa, na hilo ndilo lengo hapa. "Ambaye jina lake ni takatifu." Yeye ni tofauti kabisa. Anaishi milele. Yeye ndiye wa juu na wa juu. Anaishi milele. Jina lake ni "Mtakatifu." Anasema "Ninaishi mahali pa juu na patakatifu." Mahali patakatifu ni mahali ambapo Mungu anaishi. Jina lake ni takatifu na anaishi mahali pa juu na patakatifu, mahali palipotengwa, tofauti, maalum, ya kipekee. Anasema "Ninaishi mahali hapa patakatifu." Kwa hivyo unapata picha hii ya mtu huyu juu, aliyeinuliwa, mtakatifu na kisha aya inageuka na hii "lakini" hapa. Ni maridadi. Anasema, sawa, Mungu huyu wa juu na mtakatifu, anaishi na nani? "Lakini pia na yeye aliyejuta na mwenye unyenyekevu katika roho." "Majuto" inamaanisha nini? Inamaanisha "waliovunjika." Mungu anaishi na nani? Mungu aliye juu na mtukufu, mtakatifu

ambaye amejitenga, anayeishi mahali hapa pa juu na patakatifu, anaishi na wale waliovunjika. Je, unaona zamu? Unapata Mungu huyu mtakatifu, badala ya kuishi na wale wote walio juu na watakatifu, anaishi na watu ambao wamevunjika, waliopondeka, wanyenyekevu katika roho. Sasa, kwa njia, utamaduni wetu unatuambia nini? Je, ni lazima ujitangaze? Lazima uwe na ujasiri, lazima ujitangaze, lazima ujiweke chapa, lazima ujijue. Mungu anaishi na nani? Pamoja na wanyenyekevu katika roho, pamoja na wanyenyekevu - wanyenyekevu; na zile zilizovunjika. Hii ni nzuri kuona. Kwa hivyo utakatifu wa Mungu, inamaanisha kwamba yuko mbali? Mungu anaishi na wale waliovunjika. Na hii—Ninapenda jinsi aya hii inavyobadilika tu kutoka kwa Huyu Aliye Juu na Aliye Juu hadi kwa wale ambao ni wanyenyekevu ambao anaishi nao. Huu ni mstari mwingine mzuri kutoka kwa Isaya.

H. Jibu kwa utakatifu: Hofu ya Mungu [31:53-37:54]

Sasa, vipi kuhusu utakatifu? Je, utakatifu unamaanisha kwamba tunapaswa kumwogopa? Wakati utakatifu wa Mungu unakuja, kuna hofu hii inayokuja? Kwa njia, Biblia inasema nini? "Kumcha Mungu ni mwanzo wa hekima." Lakini ni wangapi kati yetu tumefundishwa kwamba kumcha Mungu haimaanishi "hofu" ya Mungu lakini kwamba unamcha Mungu, kwamba Mungu ni wa kutisha na kumcha Mungu haimaanishi "hofu," inamaanisha "heshima." Nataka tu kukuambia kwamba hofu ya Mungu inamaanisha "hofu ya Mungu" - hofu ya Mungu. Sasa kwa njia, je, dhana ya kumcha Mungu pia inamaanisha heshima na heshima? Ndiyo, inafanya. Inamaanisha pia utii pia. Kwa kweli, nimefanya kazi kwenye dhana hiyo. Kwa kweli nilifanya karatasi Novemba iliyopita juu ya hofu ya Mungu. Iko mtandaoni sasa. Ni dhana ya kuvutia. Sehemu ya hofu ya Mungu ni dhana hii ya hofu. Ni wangapi kati yenu wanaogopa—kuna watu fulani wanaosababisha hofu? Unasafiri barabarani, ghafla mtu huyo anavuta nyuma yako. Ana seti ya taa juu ya gari lake na hujui jinsi ulivyokuwa ukienda kwa kasi. Swali: hofu?

Nilipitia hii wikendi iliyopita. Mwanangu alikuwa akisafiri kwa ndege kutoka Uwanja wa Ndege wa Logan kwenda Denver kumtembelea mwanangu mwingine na wataenda kuwinda elk. Kwa hivyo nina bunduki 30-06 na iko kwenye kesi. Kwa hivyo mimi na mwanangu tulishuka, tukamshusha. Ndege yake ilikuwa saa tisa na ishirini kwa hivyo tulikuwa huko chini karibu saa nane na thelathini au zaidi. Mimi na mwanangu tunatembea na mimi kuchukua kesi yangu ya bunduki na kwa hivyo atatoka nje na kwa hivyo ana bunduki kwa mtoto wangu mwingine huko Denver ambaye alichunguza elk yote. Tunavaa kesi ya bunduki na wataangalia mizigo. Kwa hivyo itapita. Inavyoonekana, lazima utangaze kuwa unaruka na bunduki hata ukiiangalia. Na mimi, kusema kweli kwako, sikujua sheria na mwanangu pia hakujua sheria. Kwa hivyo walichukua kesi ya bunduki na vitu na kisha mimi na mke wangu tukaenda nyumbani. Kwa hivyo alitakiwa kupanda ndege yake. Ghafla karibu saa tisa tunapokea simu hii kutoka kwa mwanangu akisema, "Baba, unawezaje kupata kesi hii wazi? Wanataka nifungue kesi hii." Nikasema, "Unamaanisha nini 'fungua kesi hii'?" Alisema walimvuta kando kabla tu hajapaswa kuruka. Walimvuta kando na kumlazimisha kufungua kesi hiyo. Nikasema, "Sawa, nimekupa ufunguo wake." Alisema, "Ndio, lakini ufunguo hautafanya kazi." Na kwa hivyo nilimwambia kuna jambo hili maalum ambapo unapaswa kupata tumbili na ufunguo. Kwa hivyo nilimpata nyani na ufunguo wao na akasema, "Sawa, nimeipata, nimeipata." Kwa hivyo basi anakata simu. Karibu dakika kumi baadaye anapiga simu tena na kusema, "Sawa, sasa ninawezaje *Lock* jambo hili?" Na ninasema, "Sawa, urudi nyuma na lazima uingie katika njia sahihi na lazima uhisi kidogo." Na nikasema, "Usipige gia au umemaliza." Kwa hivyo basi, ghafla, anaenda na anapiga simu tena.

Wakati huo huo, mke wangu anashangaa kwa sababu anatambua kuwa amevutwa kando kwa kuruka na silaha bila kutangaza. Hiyo ni uhalifu. Ni uhalifu wa shirikisho. Mke wangu anashtuka na analia na kulia na kulia na ni "Siwezi kuamini unamwacha aende bila hiyo. Hukumwambia mwanao!" Nikasema, "Sikujua ulipaswa kutangaza!" Wakati huo huo, mwanangu mwingine anapiga

simu na kuanza kupiga kelele (hakuwahi kunipigia kelele maishani mwake), anasema, "Baba, siwezi kukuamini..." Hata hivyo, anaenda juu yangu na anasema, "Afadhali upate mkia wako chini huko! Mwanao anapelekwa jela sasa hivi na atahitaji msaada wako! Afadhali urudi chini huko." Nikasema, "Sawa, sawa, ni bora nirudi huko."

Wakati huo huo, Zach kisha anampigia simu binti yangu, ambaye ameolewa na wakili mkuu na mkwe wangu ambaye ni wakili anamwambia Zach kwamba alimjua rafiki ambaye alibeba bunduki bila kutangaza silaha yake, pia, na alifungwa gerezani kwa miaka miwili. Mtu aliyewekwa gerezani alikuwa wakili. Kwa hivyo sasa, ghafla tunaruka kwenye gari, tunashuka huko na wito wa Robert. Ana rafiki mzuri wa wakili huko Boston na hii ni kama saa 11 usiku na anasema "Hii itakugharimu maelfu ya dola na bado anaweza kuishia gerezani kwa sababu sina hakika ninaweza kufanya hivyo." Kwa hivyo anamwita rafiki yake wa wakili. Tunashuka huko. Swali: kulikuwa na hofu ndani yangu? Ninashuka huko nikigundua kuwa ni bunduki yangu. Je, inawezekana "Chuo cha Gordon Prof. anakaa gerezani kwa kumpa mtoto wake silaha isiyoidhinishwa." Ninafikiria, "Nilimwomba mtoto huyu kwa miezi saba alipokuwa Afghanistan akipigwa risasi kila siku. Mungu anamrudisha Amerika na atakaporudi Amerika wanamweka gerezani!" Kwa hivyo, ninashtuka na kushuka. Lakini swali: kulikuwa na hofu? Sasa, swali: kulikuwa na hofu ya sheria? Ya polisi? Je, nyinyi mmewahi kuwa na hofu ya polisi? Kwa hivyo kulikuwa na hofu ya kweli. Kwa hivyo sasa, unasema hiyo haimaanishi kuwa na Mungu... Polisi wanaweza kuniweka gerezani. Je, Mungu ana uwezo wa kufanya mambo mengine *zaidi* ya hayo? Kwa hivyo ninachosema ni hofu ya Mungu, unahitaji kufikiria juu ya hilo. Najua tuko katika utamaduni wa "kutoogopa" lakini ninachosema ni unahitaji kufikiria juu ya hilo.

Kwa njia, kwa kweli nilikutana na yule mtu aliyemhoji mwanangu. Nilishuka huko na kusema, "Samahani, kuna mtu yeyote hapa anaweza kuniambia ikiwa Elliot Hildebrandt alipanda ndege kwenda Denver?" Na mtu huyo alikuwa akienda kuipiga kwenye mashine. Kulikuwa na mtu mwingine aliyepigwa teke

nyuma kwenye kona. Anasema, "Ndio, yuko kwenye ndege yake." Kwa hivyo nikasema, "Unamjuaje?" Nikasema, "Ulikariri nini watu wote kwenye orodha ya ndege au kitu?" Na nilikuwa nikitania tu na yule mtu kwa sababu nilitaka kufafanua hii kwa sababu ilikuwa mbaya sana. Mwanadada huyo anasema, "Hapana, hapana," anasema, "Ninajua tu majina ya wale watu ambao wanajaribu kubeba bunduki." Sawa, kwa hivyo nilirudi nyuma. Je, alizungumza njia yake ya kutoka kwake? Inavyoonekana, alizungumza njia yake ya kutoka kwake na yule mtu akampa mapumziko. Hakuripoti Elliott kwa sababu vinginevyo ingekuwa mbaya sana. Kwa hivyo swali: kama mzazi, najua sitafanya hivyo tena.

Mimi. Majibu ya utakatifu: usafi kutoka kwa dhambi [37:55-39:01]

Kwa hivyo, kuna hofu na hofu ya Mungu. Isaya amesimama mbele za Mungu na Mungu yuko mbinguni na malaika hawa wanazunguka Mungu wakisema, nini? "Mtakatifu, mtakatifu, mtakatifu, ni Bwana Mungu Mwenyezi." Isaya anamtazama Mungu mtakatifu, akiwaona maserafi hawa, viumbe wa aina ya makerubi wakizunguka na mabawa sita yakipepea na kusema "Mtakatifu, mtakatifu, mtakatifu" na nini kinatokea? Isaya anahisi nini? "Mimi ni mtu wa" nini? "Midomo michafu na kukaa katikati ya watu wa midomo michafu." Anahisi aibu yake mwenyewe mbele ya uwepo wa Mungu mtakatifu. Lakini malaika kisha anachukua makaa ya moto na kuiweka kwenye midomo yake na kumchoma na kumtakasa na kusema, "Isaya, wewe ni mtu wangu." Hii ni Isaya 6, ni wito wa Isaya ambapo malaika anasema—na Mungu kimsingi anakuja na kumwambia Isaya, "Utasema kwa niaba ya Mungu huyu mtakatifu uliyemwona. Utakuwa nabii, Isaya, na utasema Neno la Mungu." Kwa hivyo mengi ya kitabu cha Isaya kuhusu utakatifu kwa sababu Isaya alimwona Mungu katika utakatifu wake na kisha akahisi mvutano huu kati yake na Mungu na utakatifu wake.

J. Utakatifu unahamia kwenye uteuzi wa watu maalum [39:02-39:54]

Utakatifu wa Mungu basi, yeye ni mtakatifu, yeye ni maalum, yeye ni wa kipekee. Anasonga kuchagua na kuwafanya watu kuwa watakatifu. Kwa hivyo

utakatifu wa Mungu unamwongoza kuchagua watu na anasema hapa katika Kutoka 19.6, "Mtakuwa kwangu ufalme wa makuhani," taifa lote - ufalme wa makuhani, "na taifa takatifu." Kati ya mataifa yote ya dunia, Israeli ilikuwa maalum. Israeli ilikuwa ya kipekee, Israeli ilitengwa na maalum kwa Mungu. Taifa takatifu, lililotengwa na mataifa mengine yote ya dunia. Ni kupitia taifa hilo kwamba Mungu angemtuma Mwanawe. Kwa hivyo utakatifu wa Mungu unasonga kuchagua na kuwafanya watu kuwa watakatifu.

K. Kufanya mambo kuwa matakatifu: Shabbat [39:55-42:03]

Sasa, inaweza *Sisi* kufanya kitu kitakatifu? Sasa hii ni ya kushangaza kidogo, lakini nifuate tu. Inaweza *Sisi* kufanya kitu kitakatifu? Jibu ni: ndiyo. Kumbuka Amri Kumi zinatambia, "Kumbuka Siku ya Sabato" kufanya nini? "Ili kuiweka takatifu." Siku ya Sabato ilikuwa takatifu vipi? Je, siku ya Sabato ni siku maalum? Je, tunapaswa kuheshimu siku hii ya Sabato ili kuifanya iwe maalum? Hatufanyi, nini siku ya Sabato? Kazi. Wewe ni mtu wa Kiyahudi wa Agano la Kale. Hufanyi kazi siku ya Sabato. Kwa njia, Sabato ni lini? Kwa watu wa Kiyahudi ni Jumamosi? Sabato huanza lini? Ijumaa usiku jua linapozama. Familia nyingi za Kiyahudi, jua linapozama, familia ya Kiyahudi itakuwa na chakula cha jioni cha Shabbat kama familia pamoja na hapo ndipo watasherehekea kama familia. Kwa kawaida huwa na chakula cha jioni cha Shabbat Ijumaa usiku jua linapotua na familia inakula chakula cha jioni. Wanaiita chakula cha jioni cha Shabbat. Sabato inaisha lini? Huanza Ijumaa usiku wakati jua linatua na huenda hadi lini? Jua Jumamosi usiku. Watu wa Kiyahudi hufanya nini Jumamosi usiku baada ya jua kutua? Wanashereheke! Jua linazama, Shabbat imekwisha. Jumamosi usiku jua linatua na kila mtu yuko barabarani. Ikiwa utawahi kuwa Yerusalemu, lazima uende Kikar Sayuni [Zion Square] na utaona Wayahudi elfu kumi, angalau elfu kumi wakijaa kote. Kila mtu ana wakati mzuri na wote wako barabarani wakicheza, kusherehekea na kushuka. Na hii ni kwenye Kikar Sayuni, wanaiita "Zion Square." Kwa hivyo hata hivyo, hiyo ni Sabato. Kwa hivyo Sabato haufanyi kazi Jumamosi usiku wakati jua linapozama, boom, kisha kifuniko kinazimwa na

wanafurahiya.

L. Utakaso na utakatifu [42:04-43:35]

Sasa, unaweza kutakasa kitu. Je, kuna mtu yeyote anayefanya Kilatini? Sehemu ya kwanza ya hii, unaona neno hili 'sancti'? Ni neno gani lingine la "sancti" ambalo unajua? Sancti ni neno la Kilatini la "takatifu." Ni "sancti" gani nyingine unayojua? Patakatifu. Ikiwa nilisema patakatifu, je, patakatifu ni mahali patakatifu ambapo tunaenda kuabudu? Kwa njia, wacha niseme hivi tu: vipi kuhusu hifadhi ya ndege? Je, umewahi kusikia kuhusu hifadhi ya ndege? Je, hifadhi ya ndege ni mahali ambapo ni maalum kwa ndege? Ndio, kwa hivyo wazo la patakatifu kuwa mahali maalum kwa katika kesi hiyo ndege. [Mwanafunzi anauliza swali] Watu wa Kiyahudi hufanya hivyo Jumamosi kwa sababu hiyo ni siku ya saba. Ilihamishwa hadi Jumapili kimsingi na Wakristo wa mapema walisherehekea Sabato kwa sababu walikuwa Wayahudi. Mitume wote walikuwa Wayahudi, Yesu alikuwa Myahudi. Wanasherehekea Sabato—Yesu alipofufuka kutoka kwa wafu, walibadilisha kusherehekea siku ya saba, siku maalum ya kusherehekea ufufuo wa Kristo Jumapili siku ya kwanza ya juma. Pia pengine kulikuwa na mvutano kati ya watu wa Kiyahudi na watu wa Kikristo na kwa kiasi kikubwa waliihamisha hadi Jumapili kwa sababu ya ufufuo. Baadhi ya watu husherehekea Jumamosi na Jumapili. Lakini kwa kiasi kikubwa ufufuo kwa sababu ufufuo ulikuwa Jumapili kanisa liliihamisha siku yetu maalum kusherehekea ufufuo wa Yesu. Swali nzuri.

M. Mafuta Matakatifu [43:36-46:40]

Kwa hivyo kutakasa kitu kunamaanisha "kuiweka kando." Ili kuiweka kando kama kitu maalum na haya ni mambo maalum ya kuifanya kuwa takatifu. "Unafanyaje kitu kitakatifu?" Ni aina gani za vitu vinaweza kuwa vitakatifu? Kuna mafuta matakatifu. Sasa Biblia inaposema "mafuta," inamaanisha mafuta ya aina gani? Nilimsikia mhubiri mmoja akiinuka na kusema "Asheri atatumbukiza mguu wake kwenye mafuta" na hiyo inamaanisha kuwa kabila la Asheri lina mafuta chini yake na walihitaji kuchimba mafuta kwa sababu Biblia inasema kuna mafuta

huko chini. Inasema, "Asheri atatumbukiza mguu wake kwenye mafuta." Je, hiyo ni ya uwongo kabisa? Kabisa, kabisa, wazimu. Wakati wowote Biblia inaporejelea mafuta haimaanishi mafuta ya gari yenye uzito wa 10-20 au 10-30. Inazungumza juu ya mafuta ya mizeituni. Wanafanya kila kitu na mafuta ya mizeituni. Wanapika na mafuta. Wanachukua mizeituni, wanasisitiza, hufanya mafuta. Wanafanya kila kitu huko na mafuta. Kwa njia, ni nzuri sana kwenye mkate. Mafuta ni dutu takatifu. Wanafanya nini na mafuta? Wanapaka mafuta kwa mtu, ambayo ni kwamba wanaweka mafuta juu ya kichwa cha mtu. Tunaita hiyo nini? Kutiwa. Sasa ni neno gani la Kiebrania la kuchukua dutu hii takatifu ya mafuta na kumtaja mtu kama mtakatifu? Tunaitaje mchakato huo wa kuchukua mafuta na kuyaweka juu ya kichwa cha mtu? Unasema tunaita hiyo "upako" lakini ni neno gani la Kiebrania kwa hilo? Nyote mnajua. Nitasema. Inaitwa Masihi. "Unaweka mafuta kwa mtu." Wewe masihihi wao. Unaweza kusikia neno? Ni neno *Masihi*. Neno "masihi" kwa kweli linatoka - masihi ndiye aliyetiwa mafuta. Kwa hivyo, kwa mfano, ni nani aliyetiwa mafuta katika utamaduni huo? Je, makuhani wangetiwa mafuta au kupakwa mafuta? Je, wafalme wangepanya? Kuna mtu yeyote anayemkumbuka Sauli? Bado haujasoma sehemu hiyo lakini Sauli na Daudi walipakwa mafuta kama wafalme wa Israeli. Kwa hivyo wafalme wangetiwa mafuta. Kwa hivyo Masihi ndiye aliyetiwa mafuta. Yule aliyetiwa mafuta hukujaje katika Agano Jipya? Agano Jipya ni kwa Kigiriki. unajua neno la Kigiriki la "mafuta" ni nini? "Christos." Kuna mtu yeyote anayesikia hii? Yesu, nini? Yesu kristo. Ulifikiri lilikuwa jina lake la mwisho. Hapana, "Yesu Kristo" sio jina lake la mwisho. Yesu, nini? Yesu, Mpakwa mafuta. Yesu, Masihi, Yule aliyetiwa mafuta. Kwa hivyo mafuta ya mizeituni hutumiwa. Unapotaka kufanya kitu kitakatifu, unakipaka mafuta kwa mafuta. Kwa hivyo mafuta ni dutu hii maalum.

N. Uvumba Mtakatifu [46:41-46:57]

Uvumba ni kitu kingine ambacho ni kitakatifu sana. Wangechoma uvumba katika muktadha mtakatifu sana na harufu ingejaza hewa na kungekuwa na

uvumba maalum, mtakatifu. Kwa hivyo haya ni mambo mawili ambayo yalizingatiwa kuwa matakatifu katika mazingira anuwai.

O. Maeneo Matakatifu [46:58-51:35]

Sasa kuna mahali patakatifu. Unakumbuka? Musa anatembea, anaona kichaka hiki kikiwaka, kwa hivyo Musa anaenda, "Whoa! Angalia hiyo! Kichaka hiki kinawaka taa za mchana kutoka yenyewe huko! Anatembea na kusema, "kichaka hakiungui." Kwa hivyo anatembea juu, anaangalia na ghafla anapopiga hatua mbele nini kinatokea? Kichaka kinasema nini? Dhamira imekamilika! Kichaka kinasema, "Vua viatu vyako. Uko kwenye ardhi takatifu." Kwa hivyo mahali hapo palikuwa patakatifu? Kwa nini mahali hapo palikuwa patakatifu? Kulikuwa na kichaka ambacho kilikuwa kinawaka moto. Kwa nini mahali hapo palikuwa patakatifu? Ilikuwa mahali maalum kwa sababu uwepo wa Mungu ulikuwepo. Musa anakaribia na shida ni nini na njia hiyo? Unakaribia sana. Vua viatu vyako. Ni ardhi takatifu. Je, baadhi ya dini hata hadi leo zinaonyesha hisia zao za utakatifu kwa kuvua viatu vyao? Kwa hivyo hii ni ardhi takatifu huko.

Patakatifu pa Patakatifu. Sasa hii inamaanisha nini - "Patakatifu pa Patakatifu"? ikiwa nilikuambia "Wimbo wa Nyimbo" ninamaanisha nini? Wimbo wa Sulemani, lakini unaitwa "Wimbo wa Nyimbo." Wakati watu wa Kiyahudi wanasema "Wimbo wa Nyimbo" wingi, wanachomaanisha ni kwamba huu ndio wimbo bora zaidi kuwahi kutokea. Ni njia ya kuwafanyia bora zaidi. Wimbo wa Nyimbo unamaanisha wimbo bora kabisa. Kwa hivyo wanaposema Patakatifu pa Patakatifu hii inamaanisha nini? Hapa ndipo mahali patakatifu zaidi. Hii ni kwa vile wimbo huo ndio wimbo bora zaidi kuwahi kutokea, kwa hivyo hapa ndio mahali patakatifu zaidi kuwahi kutokea. Patakatifu pa Patakatifu ni mahali patakatifu zaidi. Kwa hivyo ni njia kwao kusema bora zaidi, takatifu zaidi, au takatifu kuliko zote. Kama vile tungetumia "-est" mwishoni mwa neno ili kuifanya iwe "zaidi."

"Bwana yuko katika hekalu lake takatifu. Dunia yote na inyamaze mbele yake." Bwana yuko katika hekalu lake takatifu. Kwa nini hekalu ni takatifu? Kwa

sababu uwepo wake upo. Uwepo wake basi hufanya mahali hapo kuwa takatifu. Acha nisimulie tu kile alichosema tu. Ni sawa kabisa. Siku ya upatanisho, mara moja kwa mwaka wangeingia katika Patakatifu pa Patakatifu. Waliogopa sana kwamba kitu kitatokea kwa Kuhani Mkuu, kimsingi wangemfunga kamba na kisha kengele. Na ikiwa alishuka wakati huo - shida ni kwamba, walishuka kwa sababu hawakuwa safi. Makuhani wengine wanaingia na nini kinatokea kwao? Wanashuka, pia. Kwa hivyo ili kukwepa shida wanamwekea kamba ili akishuka waweze kumtoa nje. Kwa hivyo hiyo itakuwa kwa hema Patakatifu pa Patakatifu.

Sasa kile tulicho nacho hadi sasa hapa, tumekuwa na Patakatifu pa Patakatifu katika Hema. Hema ambapo wanahamia katika hema hili ambalo tumeangalia. Hatimaye Patakatifu pa Patakatifu itakuja kukaa hekaluni na utakuwa nayo nyuma ya pazia huko la hekalu.

Kwa njia, nyote mlisema "mlima mtakatifu." Mlima mtakatifu ni nini? Jina la mlima ambao Mungu anauita "mlima wangu mtakatifu" ni nini. Huo ni mlima gani? Mlima Sayuni. Kuna mtu yeyote aliyewahi kusikia juu ya hilo? Mlima Sayuni, uko Yerusalemu, Mlima wa hekalu. Mungu anauita "mlima wangu mtakatifu." Kwa njia, wacha nifanye nyingine, nje ya kichwa changu. Je, nyinyi mnakumbuka Mlima Sinai? Nyinyi mmesoma Kutoka 32. Unakumbuka kutetemeka kwa mlima? Uwepo wa Mungu ulikuwa juu ya mlima. Watu wa Mungu waliruhusiwa kwenye mlima huo au waliambiwa wakae mbali nayo? Mlima wote ukawa mtakatifu. Uwepo wa Mungu ulikuwepo. Musa anapanda. Watu hukaa mbali na mlima. Wanyama walipaswa kukaa mbali na mlima, pia. Kwa hivyo uwepo wa Mungu mahali huifanya iwe takatifu. Je, baadhi yenu mmepitia maeneo ambayo ni mahali maalum kwenu ambapo mmekutana na Mungu? Hayo ni maeneo maalum. Nataka kuita mahali hayo patakatifu. Ni maeneo maalum ambapo umekutana na Mungu. Maeneo tofauti na vitu tofauti ni vitakatifu.

P. Siku Takatifu [Siku Takatifu] [51:36-53:08]

Halafu hapa kuna mambo mengine ambayo ni matakatifu. Ikiwa unasema hivi haraka mara tatu, unapata nini? "Siku Takatifu." Siku takatifu zinakuwa nini? Likizo. Hii ndio tunayoita likizo. "y" inabadilika kuwa "i" (kwa njia, "y" kubadilika kuwa "i" sio jambo kubwa kilugha). Ni likizo zetu - siku takatifu. Siku takatifu ni nini? Ni Sabato. Sabato kama tulivyosema wanasherehekea Ijumaa usiku, ambayo huanza Sabato. Wanakula chakula cha jioni cha familia na kisha wanasherehekea Sabato bila kazi. Kisha Jumamosi usiku Sabato inaisha. Biblia inasema, "Ikumbukeni siku ya Sabato na kuitakasa." Kwa hivyo Sabato ni jambo muhimu sana. Wayahudi watakuwa na mfululizo wa karamu na kwa njia, sikukuu zitaorodheshwa katika Mambo ya Walawi? Je, sikukuu zitakuwa muhimu kwa makuhani? Je, makuhani wanapaswa kuongoza karamu? Ndio, kwa hivyo kitabu cha Mambo ya Walawi kitapitia sikukuu kwa undani kwa sababu makuhani na Walawi huongoza sikukuu hizi. Hiyo itakuwa Mambo ya Walawi sura ya 23. Kwa hivyo hizi ni siku takatifu. Kuna nyakati maalum. Je, kuna nyakati takatifu leo? Je, baadhi yenu mna nyakati maalum ambazo mnakutana nazo na Mungu? Kwa hivyo nasema wakati na kisha tukaangalia nafasi. Kwa hivyo wakati na nafasi hupatikana mbele ya Mungu na wakati huo na nafasi hiyo inakuwa takatifu.

Q. Ukiukaji wa utakatifu: Nadabu na Abihu [53:09-54:49]

Sasa, ni nini hufanyika wakati vitu vitakatifu vinakiukwa? Unawakumbuka watu hawa wawili, Nadabu na Abihu? Walikuwa watoto wa nani? Ndio, hawa ni wana wawili wa Haruni. Je, walitoa moto usioidhinishwa mbele za Bwana katika Mambo ya Walawi sura ya 10. Nini kinatokea kwao? Wanatumiwa na wanaharibiwa. Kwa hivyo watu hawa wawili, watoto wa Aaron, wanatoa moto usioidhinishwa. Wamepigwa wamekufa mbele za Bwana. Wanakiuka utakatifu wa Mungu na utakatifu wa Mungu huwatumia. Kwa njia, unafikiri hiyo ilimuathiri Aaron sana? Wakati Aaron anaingia huko, unafikiri Haruni aliingia ndani akisema, "Hei, mimi ni kuhani mkuu, kwa hivyo watoto hawa hawakujua walichokuwa wakifanya. Kwa hivyo *niko* hapa sasa." Unafikiri Aaron aliingia hivyo? Au Aaron angeenda, "Woaaaah." Kwa hivyo unaona mabadiliko ya mtazamo ambayo

yangetokea? Hawa walikuwa watoto wa Aaron, pia. Katika utamaduni wetu, je, tunapata nafasi ya pili kila wakati? Matokeo hayatufikii kwa sababu mtu atakuja kutuokoa. Kwa hivyo matokeo huwaangukia watoto hawa bila nafasi ya pili. Nadhani unahitaji kufikiria juu ya hilo. Matokeo hutokea. Mungu hatembezi kila wakati kwa neema na huruma katika uvumilivu ambao unamaanisha kuwa hakuna matokeo kwa chochote. Ni nguvu sana hapa na Nadabu na Abihu katika Mambo ya Walawi sura ya 10.

R. Kukiuka utakatifu wa Mungu: Uza [54:50-56:51]

Hapa kuna nyingine ambayo pia ni ngumu. Huyu alikuwa mgumu kwa Daudi, Mfalme Daudi. Daudi alikuwa akifanya nini hapa? Jina la mtu huyu ni Uza. Sanduku la Mungu lilikuwa limetoka na Wafilisti. Sanduku la Mungu lilikuwa likienda kutoka mahali hadi mahali pamoja na Wafilisti. Wafilisti walikuwa wakiuawa kwa hivyo wanasema, "Lazima turudishe sanduku hili kwa Wayahudi." Kwa hivyo sanduku linarudi katika eneo la Kiyahudi. Kisha Daudi anaifanya Yerusalemu kuwa mji mkuu wake na anataka kuleta sanduku la Mungu hadi mji mkuu wake wa kisiasa. Kwa hivyo basi Yerusalemu ingekuwa mji mkuu wa kidini na vile vile mji mkuu wa kisiasa. Kwa hivyo Daudi anateka Yerusalemu. Ilikuwa inamilikiwa na Wayebusi hapo awali. Daudi ndiye aliyeteka Yerusalemu na ndiyo maana inaitwa mji wa Daudi. Kwa hivyo Daudi sasa anajaribu kuleta sanduku hadi Yerusalemu. Wanaiweka kwenye mkokoteni. Mkokoteni unapanda. Ni kama New England, kuna miamba kila mahali. Kwa hivyo kinachotokea ni mkokoteni kugonga mwamba na safina itaruka kutoka kwenye gari hili. Uza anafanya nini? Uza ananyoosha mikono yake ili kuleta utulivu wa safina. Anagusa safina. Kuna shida gani unapogusa safina? *Kuongezeka* Amefariki. Nyinyi nyote mnajua kutoka Indiana Jones: unafungua safina na nini kinatokea? Uso wa kila mtu unayeyuka. Kwa njia, je, hiyo ilimtisha Daudi? Daudi alisema nini? Daudi analeta sanduku hadi Yerusalemu ghafla Uza amekufa na anaiita "Perezi Uza" - "kuzuka kwa Uza." Daudi anasema, "Whoa, weka safina hapo." Kisha Daudi hakuleta safina wakati huo lakini baadaye atafanya hivyo. Wakati ujao

wanapoileta, wanailleta juu ya mabega ya makuhani, wakiibeba juu, wakitoa dhabihu kila hatua saba hadi Yerusalemu. Kisha Daudi anacheza mbele za Bwana kwa nguvu zake zote, tutaingia katika hilo baadaye. Lakini kuletwa huku kwa sanduku la Bwana Yerusalemu, Uza, kulikiuka utakatifu wa Mungu na akafa.

S. Kukiuka utakatifu: Mfalme Uzia [56:52-57:59]

Hapa kuna moja ambayo labda haujui. Huyu ni Mfalme Uzia kutoka 2 Mambo ya Nyakati 26. Uzia alikuwa akifikiri alikuwa mtu mkubwa. Kwa hivyo Uzia ndiye mfalme na ataonyesha kila mtu yeye ndiye Mfalme mkubwa. Anasema, "Hei, nitaenda kutoa uvumba peke yangu. Sihitaji kuhani. Ninaweza kwenda kuifanya mwenyewe." Makuhani wanaenda, "Uzia, usifanye hivyo! Uzia! Usiifanye! Rudi nyuma, Uzia!" Uzia anasema, "Mimi ndiye mfalme. Ninaingia huko." Anaingia huko na kwenda kufanya uvumba na nini kinatokea kwa mkono wake? Ghafla *ssshhhhhhooom!* Mwanadada huyo anapata ukoma na amefunikwa na ukoma. Kwa njia, unapokuwa na ukoma wewe ni safi au najisi? Najisi. Kwa hivyo ghafla makuhani wanamkimbiza tu kutoka hapo. Kwa njia, Uzia basi, ana ukoma kwa maisha yake yote na anaishi kama mwenye ukoma kwa maisha yake yote kwa kukiuka, tena, nafasi hiyo takatifu. Kwa hivyo hii ni mifano mitatu ya watu wanaokiuka utakatifu huo na unaweza kuona aina ya majibu unayopata hapo.

T. Kutakasa vitu vitakatifu [58:00-59:37]

Sasa, mambo yanafanywaje kuwa matakatifu? Vitu vimeteuliwa au kile wanachokiita kutakaswa. "Sancti," ni neno la Kilatini la "takatifu." "Sancti" ni neno la Kilatini kama linavyoonekana katika "patakatifu." Kuna mtu yeyote aliyewahi kusikia juu ya utafiti wa utakaso? Utafiti wa utakaso ni nini? Utafiti wa kufanywa watakatifu. Kwa njia, kuna mtu yeyote katika Harakati ya Utakatifu? Katika siku zangu walikuwa na Rollers Watakatifu. Kwa hivyo kimsingi unatenga kitu kwa kusudi maalum. Unatakasa, unaiteua, mara nyingi na mafuta. Maambukizi yanaendaje? Maambukizi huenda kawaida kupitia kugusa. Unamtia mafuta mtu mafuta. Kuna mtu yeyote amewahi kusikia maneno, "kuweka mikono"? Unapomteua mhudumu au mzee katika kanisa lako au mmishonari, je,

kuna yeyote kati yenu aliyefanya hivyo na mmishonari? Wanakuja na wanakuwekea mikono. Inapaswa kuwa kwa kuwekewa mikono kupitia kugusa unamteua mtu huyu kuwa mtu maalum ambaye atakuwa mmishonari mahali maalum. Unamteua mtu huyo kama maalum--kujitolea kwa sababu hiyo. Kwa hivyo kawaida ni kwa kugusa na kawaida ni kupitia mafuta. Utakatifu kawaida ni kugusa na mafuta, kupakwa mafuta. Unamtia mafuta mtu, unagusa madhabahu na madhabahu ni takatifu.

U. Yesu na utakatifu [59:38-62:59]

Sasa, hapa kuna hadithi nzuri sana na Yesu, katika Mathayo 9.20, na hii pia hutokea katika Injili zingine. Yesu anatembea kupitia umati. Kuna umati huu wote karibu na Yesu kila wakati. "Nilishe! Nilishe!" Hata hivyo, umati huu wote uko karibu na Yesu. Swali: unapopata umati kama huo watu husukuma watu? Unajua, gusa watu? Namaanisha, tulienda kwenye mchezo wa mpira wa vikapu huko Celtics huko na wavulana wanakuja kukimbia huko nje. Kulikuwa na mtu mmoja ambaye alitoka. Swali: je, kila mtu alikuwa akijaribu kumgusa? Kila mtu alikuwa akijaribu kumgusa. Mkono huu ulimgusa. Nilikuwa na jasho la Michael Jordan mkononi mwangu. Nisingewahi kuosha hiyo. Huu ndio ukweli wa uaminifu. Nilifanya. Mwanangu alinifanya nifanye hivyo, lakini hata hivyo, alienda huko....kwa hivyo, tulifanya Michael! Nimemshika! Michael Jordan—sitaosha mkono huo tena? Osha mkono huo. Kila mtu anamsukuma Yesu. Yesu anasimama katika umati wa watu na kusema, "Hei, ni nani aliyenigusa? Nani alinigusa?" Wanafunzi wanasema, "Jamani Yesu! Una watu hawa wote hapa! 'Nani alinigusa?'" Unajua, Yesu ni, "Ni nani aliyenigusa?" "Kuna mamia ya watu wanaokusukuma na kukugusa." Lakini Yesu anasema, "Hapana, kuna mtu alinigusa." Sasa swali: unaweza kuwaona wanafunzi, wakati mwingine hawakumwelewa mtu huyo. Kwa hivyo anageuka. Kuna mtu alimgusa, kuna kitu kilitokea? Kitu kilitokea. Anageuka na kuna mwanamke nyuma yake.

Mwanamke ana suala la damu. Sasa umesoma Mambo ya Walawi. Kuna mwanamke huko ambaye ana suala la damu. Swali: Je, yeye ni safi au najisi?

Yeye ni najisi. Ni nini hufanyika wakati mtu ana ukoma, mtu ambaye ni najisi, anagusa mtu ambaye ni safi? Nini kinatokea kwa mtu ambaye ni safi? Una ukoma na unagusa mtu safi. Wakati mguso mchafu unapogusa, ni nini hufanyika kwa safi? Safi inakuwa najisi. Nini kinatokea kwa Yesu? Mwanamke huyo anamgusa Yesu. Je, Yesu anakuwa najisi? La. Inarudi nyuma. Mwanamke anakuwa safi. Amepona! Je, hiyo ni nzuri? Je, hiyo inakiuka kabisa Mambo ya Walawi? Je, vitu vyote vya Mambo ya Walawi viko hapo, yeye ni najisi? Yeye ni najisi. Anamgusa Yesu. Ghafla. Ameponywa. Nzuri! Nzuri kabisa! Kwa hivyo unapata mambo haya mazuri sana yanayotokea na Mambo ya Walawi na Yesu, "Ni nani aliyenigusa?" Kweli, ndio, angeweza kuuawa. Je, inawezekana kwa Yesu kuwa mtakatifu? Nadhani yangu ni kwamba Yesu anasukumwa na kila mtu katika umati kwa hivyo labda haikuwa juu sana kwenye orodha ya kipaumbele na alikuwa na matumaini kwamba Yesu angemponya na ndivyo ilivyotokea. Unapokuwa hivyo, labda inafaa hatari? Kwa hivyo hiyo ni hadithi nzuri na Yesu na Mambo ya Walawi na historia ya hadithi hiyo.

V. Chati ya muhtasari wa Mambo ya Walawi: najisi/safi/takatifu

[63:00-66:44]

Sasa, kwa kweli kabla ya kufanya hivi, chati hii inayofuata, napenda chati hii inayofuata. Hii ni moja wapo ya chati ninazopenda kuliko yote tunayofanya katika PowerPoint, hii ndiyo ninayopenda zaidi. Chati hii moja ina kitabu kizima cha Mambo ya Walawi. Sitasahau kamwe, nilikuwa nikifundisha kozi hii yote juu ya Mambo ya Walawi na niliiba chati hii kutoka kwa Gordon Wenham na ufafanuzi wake juu ya Mambo ya Walawi. Nilipoona chati ilikuwa kama kitabu kizima cha Mambo ya Walawi kiliangaza tu kichwani mwangu. Chati hii moja ina kitabu kizima cha Mambo ya Walawi ndani yake. Samahani kwa kuzidisha, lakini hii inaelezea kitabu kizima cha Mambo ya Walawi. Ni overstatement, hyperbole.

Una majimbo matatu tofauti. Una hali ya kuwa "mtakatifu." Una hali ya kuwa "safi." Na una hali ya kuwa "najisi." Mwanamke aliye na suala la damu alikuwa nini? Alikuwa najisi. Umpata "safi" na kisha umpata "takatifu." Sasa,

katika sehemu kubwa ya kitabu cha Mambo ya Walawi, je, inakuambia kuhusu nani aliye najisi? Ikiwa mwanamke ana mtoto, yeye ni najisi kwa siku thelathini baada ya kupata mtoto na anahitaji kupata utakaso. Mvulana hufanya mambo fulani na anagusa vitu ambavyo hapaswi kwa sababu yeye ni najisi. Lazima aoshe. Ikiwa wewe ni najisi, unawezaje kusafisha? Ikiwa wewe ni najisi, unasafisha. Unatumia dutu gani kwa utakaso? Maji. Kwa hivyo kwa najisi kuhamia kusafisha, unaosha. Wayahudi wana sherehe nyingi ambapo wanaosha mikono. Kwa njia, huo ni usafi mzuri? Kwa hivyo wanaosha mikono. Dutu nyingine ambayo inaweza kusafisha, lakini haioshi ni damu. Kwa hivyo ungekuwa na dhabihu zinazokupeleka hivi? Damu iliyomwagika kwa ajili ya dhabihu. Kwa hivyo maji na damu husafisha na unakuwa safi. Sasa unawezaje kuhama kutoka safi hadi takatifu? Kwa kuhama kutoka safi, unatakasa. Ni dutu gani kawaida hutumiwa kwa utakaso? Mafuta ya mizeituni. Kawaida hutumia mafuta, mafuta ya mizeituni, kwa utakaso, kwa kawaida kupaka mafuta na kugusa. Imefanywa kuwa takatifu. Sehemu kubwa ya kitabu cha Mambo ya Walawi inahusu harakati hii. Kisha, ni nini hufanyika wakati kitu ni kitakatifu kinakwenda kinyume? Wakati kitu ni kitakatifu, unaweza kunajisi kile kilicho kitakatifu. Unaweza kunajisi au kunajisi kile kilicho kitakatifu na kinashuka upande huu. Unapokuwa na kitu safi, unakichafua na kinakuwa najisi. Kwa hivyo unashuka upande huu ukija kwa njia nyingine. Je, sehemu kubwa ya kitabu cha Mambo ya Walawi inakuambia majimbo haya matatu na harakati kati ya majimbo haya matatu? Ndiyo. Hii ni kama kitabu cha Mambo ya Walawi katika chati moja tu (mwanafunzi anauliza swali) ndio, ndiyo sababu ilibidi usikilize kwa makini sana kile nilichosema. Unapopiga takatifu hapa na unaichafua, inasonga katika mwelekeo huu. Kwa kweli haisogei moja kwa moja kusafisha, kwa kweli inatoka kwenye chati wakati unachafua vitu. Kitu kimoja hapa, unapochafua kitu ambacho ni safi husogea chini, nje ya chati. Kwa hivyo lazima uwe mwangalifu. Juu ya kuja wanafanya kazi haswa kuja. Lakini kurudi chini, uko sahihi kabisa. Ni kama uko kwenye

mteremko unaoteleza hapa. Ni mbaya kuchafua vitu. Uchunguzi mzuri.

W. Sheria za Usafi [66:45-68:56]

Sasa, kwa sheria za usafi, kwa nini nguruwe ni najisi? Kwa nini kambare ni najisi? Nilipokuwa nikikua tulikula kambare? Je, kuna yeyote kati yenu anayekula ham au bacon? Kwa hivyo kwa nini kambare ni najisi? Kwa nini mwanamke—sasa hii ni ngumu zaidi—kwa nini mwanamke ni najisi baada ya kujifungua? Je, kuzaa si mchakato wa asili? Je, kuzaa hakukubaliwi na Mungu? Kwa nini mwanamke baada ya kujifungua anachukuliwa kuwa najisi? Hapa kuna nyingine: wenzi wa ndoa baada ya kufanya mahusiano huchukuliwa kuwa najisi. Je, Mungu aliamuru hilo tangu mwanzo? Ndiyo, mwanamume na mke wanapaswa kuwa mwili mmoja. Lakini hivyo hapa, wanandoa baada ya kuwa na mahusiano ni najisi. Kwa hivyo unafikiriaje juu ya jambo hili la uchafu. Je, tunapaswa kuielewaje? Je, unaona tofauti katika mambo haya? Kwa hivyo nataka kuchunguza mantiki tofauti kwa hiyo na sheria hizi za usafi. Kwa njia, hii ni ngeni kwa utamaduni wetu? Kwa hivyo tunachofanya ni kuhamia tamaduni nyingine na tunarudi nyuma miaka elfu tatu. Kwa hivyo kwa maana fulani lazima uondoke kwenye njia ya Amerika tunayofikiria juu ya mambo. Walifikiria juu ya mambo tofauti sana wakati huo.

Hapa kuna nyingine: Kwa nini kuhani aliye na mkono mlemavu hakuruhusiwa kutumikia. Nina rafiki mzuri Floyd Votaw na yeye ni rafiki yangu wa maktaba. Ana mkono ulioharibika. Je, angeruhusiwa kutumikia kama kuhani? Hakuweza kutumika kama kuhani. Ukisema, "Sawa huo ni ubaguzi dhidi ya walemavu!" Umekosa kabisa uhakika wa kitabu cha Mambo ya Walawi. Kwa hivyo unawezaje kuwa na maana kutoka kwa mambo haya yote? Kwa hivyo hiyo ni sura ya 21 mstari wa 5 na 17 na maeneo mengine. Acha nijaribu kushughulikia hilo sasa.

X. Maelezo yanayodaiwa ya sheria za usafi: kiholela kabisa [68:57-69:37]

Watu wengine wanasema kuwa sheria hizi za usafi ni **kiholela kabisa**, kwamba Mungu alisema, "Fanyeni hivi kwa sababu nilisema hivyo." Kwa njia, je,

wazazi wako wamewahi kukuambia ufanye kitu kwa sababu tu "Nilisema hivyo"? Je, Mungu ni wa kiholela kabisa? Kwa hivyo hiyo haifanyi kazi vizuri. Mungu kuwa wa kiholela kabisa hailingani na tabia yake au tabia yake ya kawaida. Kawaida hufanya vitu kwa kusudi. Kwa hivyo hii naona dhaifu zaidi ya hoja. Kusema kweli kwako, ningeitupa hiyo nje. Hailingani tu na tabia ya Mungu. Yeye haulizi watu wafanye mambo kiholela kabisa. Inaonekana kila wakati kuungana na tabia yake, hatima, madhumuni au malengo yake.

Y. Mtazamo wa kitamaduni/kitamaduni [69:36-70:49]

Hapa kuna maelezo: ya kitamaduni au ya kitamaduni? Anachosema Mungu ni: "Hei, nyinyi, nataka nyinyi muwe tofauti na Wakanaani." Wakanaani, wanapojenga madhabahu wanajenga madhabahu zao kutoka kwa nini? Kata jiwe. Mawe yanalingana na wanajenga madhabahu zao kwa mawe yaliyochongwa. Mungu anasema, "Sitaki ujenge madhabahu yako hivyo. Nataka ujenge madhabahu yako kwa mawe ambayo hayajakatwa." Sasa, kwa njia, tunaporudi nyuma miaka elfu tatu, tunaweza kutofautisha madhabahu ya Kiyahudi kutoka kwa madhabahu ya Kanaani? Tunaweza kusema mara moja. Madhabahu za Kanaani zimetengenezwa kwa mawe yaliyokatwa mahali paitwapo Aradi. Kwa mfano, unaona madhabahu ya Wakanaani iliyotengenezwa kwa mawe yaliyokatwa na madhabahu za Kiyahudi zimetengenezwa kwa mawe ambayo hayajakatwa, angalau baadhi yao. Kwa kweli Wayahudi walitengeneza baadhi ya mawe yaliyochongwa [k.m. Beersheba]. Hawakupaswa kufanya hivyo, lakini walifanya hivyo. Kwa hivyo, kwa maneno mengine, "utamaduni wa Wakanaani hufanya hivi." Mungu anasema. "Sitaki ufanye hivyo. Nataka uifanye kwa njia tofauti ili kuwe na tofauti kati ya utamaduni wako na utamaduni wa Kanaani." Baadhi ya sheria zinaonekana kuelezewa na tofauti hii ya utamaduni. Kwa hivyo hii inaelezea mambo kadhaa. Tofauti ya utamaduni kati ya utamaduni wa Wakanaani na utamaduni wa Israeli inaonekana kuelezea mambo kadhaa kama alama za kikabila.

Z. Mtazamo wa usafi [70:50-73:34]

Sasa hapa kuna nyingine: usafi. Kulikuwa na mvulana katika miaka ya 1950 aitwaye McMillan, ambaye aliandika kitabu kiitwacho *Hakuna Magonjwa Haya*. Alikuwa daktari. Alipitia kitabu cha Mambo ya Walawi na akauliza, "Je, hii ni afya?" Sasa, kwa njia, Je, Wayahudi walijua chochote kuhusu vijidudu? Wayahudi hawakuwa na kidokezo juu ya vijidudu - hakuna kidokezo kabisa. Hata watu katika Amerika ya mapema. Unakumbuka—kuna mtu yeyote aliyewahi kwenda Williamsburg na ni watu wangapi walikufa kwa sababu tu ya wasiwasi wa kimsingi wa kiafya. Hawakujua kuhusu vijidudu na watu hawa walikufa kwa sababu yake. Usafi, basi, ni njia ambayo Wayahudi wanaowa mikono kila wakati? Je, hiyo ni afya sana? Huli nyama ya nguruwe. Huko nyuma siku hizo nyama ya nguruwe ilikuwa na trichinosis? Sasa, kwa njia, wakati nyinyi mnaenda kula nyama ya nguruwe, je, nyama ya nguruwe ina trichinosis huko Amerika tena? Yote yamezalishwa. Kwa hivyo nyinyi sio lazima kuwa na wasiwasi juu yake. Lakini nyuma nilipokuwa nikikua mapema, usingeacha nyama ya nguruwe kukaa nje kwa muda mrefu sana. Je, unaweza kula nyama ya nguruwe bila kupika? Sasa, leo trichinosis sio shida. Kwa kweli, kuna mtu yeyote aliyewahi kuona—mtu huyu aliyepoa binti yangu, anakula hamburger mbichi. Kuna mtu yeyote amewahi kuona mtu akila hamburger, bila kupika? Wanakula ham-hamburger mbichi? Ndio, sikutanii! Mwanadada huyo anakula hamburger mbichi. Sijui. Nilidhani hiyo ilikuwa ya kushangaza sana. Pika hamburger yako, tafadhali! Lakini kulikuwa na trichinosis wakati huo na nyama ya nguruwe.

Kwa njia, mwanamke ni najisi baada ya kujifungua. Je, mwanamke anapaswa kupata mapumziko baada ya kujifungua? Hivi ndivyo walivyofanya. Kwa siku thelathini na tatu mwanamke, ni najisi baada ya kujifungua na ni—kwa njia, hilo ni jambo la afya kwake? Ndiyo ni. Sheria nyingi, wacha nifanye hii zaidi. Fikiria juu ya hili kwa suala la bakteria. Wakati ulilazimika kufanya nambari yako, uliruhusiwa kwenda bafuni ndani ya kambi ya Kiyahudi? La. Biblia inasema unapokuwa ndani ya kambi ya Israeli, una shida, lazima uende, kimsingi lazima uende nje ya kambi na lazima ulete kasia na kufanya nini? Lazima uzike

nje ya kambi. Kuizika nje ya kambi, hiyo ni afya? Kwa sababu ikiwa ungefanya hivyo ndani ya kambi, kungekuwa na kila aina ya nzi na magonjwa? Na Mungu anasema, "Hei, hapana, hapana, hapana, unapofanya nambari yako, fanya nje ya kambi. Uzike nje ya kambi." Je, hiyo ni afya? Namaanisha, bado tunafanya leo. Tunaiita mizinga ya maji taka na vitu kama hivyo hadi leo. Kwa hivyo kile McMillan anachofanya ni kupitia na kusema nyingi za sheria hizi ni sheria zenye afya tu. Je, hiyo inawaelezea wote? Hapana, haifanyi hivyo.

AA. Mtazamo wa Yuckiness / Utimilifu [73:35-79:32]

Nitapendekeza nyingine sasa. Hii kwa kweli imejengwa kutoka kwa mwanasosholojia anayeitwa Mary Douglas. Nimeipitisha kama yangu mwenyewe. Lakini hii inayofuata ambayo nitakuonyesha inaelezea zingine ngumu sana. Zile ambazo siwezi kuzijua na sijui. Hii ndio ninataka kuiita "Mtazamo wa Yuckiness." Je, kila tamaduni ina kile ambacho ndani ya utamaduni ni yucky? Rudi kwenye ibada na mke wangu. Ninapenda hamburgers. Ninawapenda na ketchup. Ninapenda ketchup. Na kwa hivyo niliweka ketchup pande zote mbili za burger. Ninaingia ndani yake na kisha ninapata kitu hiki cha ketchup kinashuka hapa na kisha ninaenda kwa mke wangu na kusema, "Unanipenda? Nataka busu. Nataka kumbusu bibi yangu mrembo." Na nina ketchup inayoshuka na najua nina ketchup inayoshuka na ninataka kuona: "Je, unanipenda? Unanipenda kiasi gani? Utanibusu?" Kwa kweli, hatafanya hivyo! "Ondoka kwangu!" "Nenda uifute mdomo wako!" Swali: ninapomkaribia na nina ketchup inayoning'inia mdomoni mwangu, swali: hiyo ni yucky?

Acha nitumie mfano tofauti. Huo ulikuwa mfano mbaya. Acha nitumie mfano tofauti. Niko mahali paitwapo Chuo cha Neema. Kuna msichana kutoka sehemu nyingine ya ulimwengu. Katika sehemu hiyo ya ulimwengu, hii sio mzaha, wanakula buibui. Kwa hivyo yuko kwenye bweni na kuna buibui na anaichomoa. Swali - ndio, sawa? Mbaya. Je, kila mtu anaona hivyo? Hiyo ni yuckiness, sawa? Sasa kwa njia, aliiona kama yucky? La. Kwa njia, wadudu ni chanzo kizuri cha protini. Anaiibua - hii ni mbaya kwetu. Nadhani alikuwa

akifanya hivyo kwa sehemu kwa athari. Lakini aliichomoza. Kwa hivyo ninachosema ni yuckiness, vitu tofauti katika tamaduni tofauti.

Acha nifanye hivi: Dave Slusher ni rafiki yangu. Dave alikuwa na uvimbe wa ubongo na uvimbe wa ubongo ulikuwa nyuma ya jicho lake. Alikwenda Kliniki ya Cleveland na wakaingia kichwani mwake na wakatoa uvimbe nje. Ilikuwa karibu saizi ya mpira wa gofu. Walipokuwa kichwani mwake walikata ujasiri ambao unaendesha kope lako juu na chini kwenye msukumo huu wa neva. Walikata ujasiri kwenye kope lake moja. Kwa hivyo kinachotokea ni kope lake lilishuka na lilikuwa chini kabisa. Kwa hivyo anaweza kuona kupitia jicho moja lakini kope lake lilikuwa chini upande mwingine. Sasa, ni nini hufanyika kwa jicho lako wakati kope lako linashuka baada ya muda? Je, jicho lako litapungua? Na kwa hivyo akapofuka kwa jicho moja. Kwa hivyo sasa anaenda kwa watu. Watu wanapokuja kwa Dave, yeye ni mtu mshiriki sana na ni mzungumzaji mzuri, mtu mkubwa wa kupendeza. Anakuja kwa watu. Je, atatazama macho ya watu ili kuona wanapofanya nini? Ndiyo. Anakuja kwao, atazungumza nao na anaangalia macho yao wakati wote. Je, wataangalia huku na kule wakizungumza naye tu? Halafu ghafla ataona macho yao yakitazama tu kope hilo lililoshuka? Ndiyo. Sasa, kwa njia, ikiwa anazungumza na watoto watoto watakuwa wa kushangaza sana? Je, wazazi wako wamewahi kukuambia usiangalie? Kwa hivyo unakuja kwa Dave na ana jicho hili baya na ghafla unaenda, "Ng'ombe mtakatifu, angalia hiyo!"

Sasa, unakuja kumwabudu Mungu. Je, Mungu anataka uangalie jicho lake au Mungu anataka umfikirie katika ibada? Unakuja kwa kuhani ambaye ana mkono ulioharibika. Unaleta kondoo au mbuzi wako ili kutoa dhabihu na una kuhani huyu aliye na mkono ulioharibika. Utakuwa ukitazama nini? Kuhani huyu mwenye silaha akishusha kondoo wako. Samahani, lakini mtu huyu anafanyaje jambo hili? Ana mkono mmoja unaomshusha kondoo. Kila mtu atakuwa akifikiria jinsi mtu huyu atakavyoondoa hii? Mimi sio wa kushangaza sana, nyinyi mnafikiria kitu kimoja. Wewe ni mwenye adabu sana kusema. Lakini, ninachosema ni kuona jinsi hiyo inaweza kuondoa umakini kutoka kwa ibada. Kila

mtu angekuwa anafikiria: "Mtu huyu atashindanaje na kondoo huyu huko juu?" Kwa hivyo kusema kwa Mungu, Acha nitumie neno tofauti, "Sitaki kile kisicho cha kawaida." Kwa maneno mengine, "Nataka mambo yawe ya kawaida ili unapokuja hakuna kitu cha kupendeza. Unapokuja mbele yangu, kila kitu kinapaswa kuwa cha kawaida ili uweze kunizingatia na usikengeushwe na mambo haya mengine." Kwa hivyo, kwa mfano, unapofanya nambari yako haufanyi kambini. Sasa, ghafla mtu anatembea kambini akienda kuabudu na ghafla, "Uggghhhh!" wanaingia ndani yake. Na wanaanza kujaribu kuifuta na wanaenda kuabudu na wana vitu hivi mguuni mwao na inanuka. Mungu anasema, "Iondoe kambini. Unapokuja mbele yangu nataka unizingatie." Kwa hivyo ndivyo ilivyo kawaida. Sasa, kwa njia, ni nini kawaida, hiyo itakuwa tofauti katika tamaduni tofauti? Na kwa hivyo, kile ambacho ni kizima kinaruhusiwa kwani Mungu anajua utamaduni wao na anasema, "Kile kilicho kizima. Unapokuja mbele yangu, nataka kila kitu kiwe kawaida. Sitaki chochote kuleta mfarakano wakati unakuja kuniabudu." Kwa hivyo mtazamo huu wa yukkiness, nadhani kila tamaduni ina mambo haya ya kupendeza na msembo wa Mungu, "Usifanye hivyo wakati unakuja kuabudu." Kwa hivyo napenda hii kwa sababu inaelezea baadhi ya ngumu na inasema baadhi ya mambo ambayo hatujui utamaduni. Inaonekana kwamba kuna tofauti ya kitamaduni, ili lengo liweze kuwa kwa Mungu katika tendo la ibada badala ya maelezo yaliyo karibu.

AB. Kanuni za kula Kosher [79:33-86:52]

Sasa, tunakulaje kosher? Acha nikuambie tu katika darasa la mwisho Nate, ambaye kwa kweli ni Myahudi, na sijui ikiwa kuna mtu yeyote hapa ni Myahudi. Unapoenda kwenye duka la mboga, unafanya nini? Unachukua kopo na unatafuta, ina duara na K ndani yake. Ni kosher. Ninatania, lakini sio kweli. Je, nyinyi mnajua kuhusu K kwenye kopo? Ndiyo. Kwa hivyo ikiwa ina K kwenye kopo, ni kosher. Je, unakulaje wanyama halisi wa nchi kavu wa kosher? Kuna sheria mbili za wanyama wa ardhini. Wanapaswa kufanya nini? Gawanya kwato na kutafuna cud. Kwa hivyo, nyama ya ng'ombe ni nzuri? Nyama ya ng'ombe, ni nzuri;

kondoo, nzuri; Mbuzi ni nzuri. Nguruwe sio nzuri kwa nini? Wanagawanya kwato lakini hawatafuna cud. Kwa hivyo nyama ya nguruwe sio kosher. Kwa njia, nyama ya nguruwe ilikuwa na shida na trichinosis siku hizo pia? Kwa hivyo, nyama ya nguruwe imetoka. Unaenda kwa mtu wa Kiyahudi. Unasema, "Hei, twende kuchukua ham na jibini." Sawa, sasa kati yetu sisi wawili, nimeona Wayahudi wakila nyama ya nguruwe? Ndiyo. Je, wewe kama mtu wa mataifa unapaswa kuwapa nyama ya nguruwe? Je, hilo ni tusi?

Hapo zamani za kale, kumbuka nilikuambia Jumamosi usiku, kila mtu anasherehekea huko Yerusalemu. Hapo zamani za kale nilikuwa nje ya Pizzeria ya Richi, nikipata pizza. Kwa hivyo tunatoka tutapata pizza. Kuna watu hawa wote wakisukuma na kupiga kelele maagizo yao ya pizza. Na ghafla, mtu anapiga kelele, huu ndio ukweli wa uaminifu, "Pizza ya Pepperoni!!" Na ghafla, watu hawa wote ambao wanapiga kelele, mahali pote inakuwa kama kimya kilichokufa. Sasa, shida ni nini? Uliona nywele zangu, nilikuwa na nywele siku hizo. Je, ni wazi kwamba mimi si Myahudi? Kila mtu anaangalia pande zote. Je, wanatafuta Mataifa? Nilikuwa mtu wa mataifa. Huo ndio wakati ambapo unatoka hapo? Kwa hivyo ghafla unaanza kuunga mkono, unatambua kilichotokea. Sikufanya hivyo! Mimi sio bubu sana. Sikufanya hivyo, lakini wanaangalia pande zote na mimi ni Mataifa. Na kwa hivyo tulirudi nyuma na kisha tukaondoka haraka iwezekanavyo kwa sababu hiyo sio nzuri. Pizza ya Pepperoni... Usifanye hivyo. Usifanye ham, kwa sababu ham sio kosher.

Sasa, hao ni wanyama wa ardhini. Vipi kuhusu viumbe vya baharini? Sheria mbili za viumbe vya baharini. Viumbe wa baharini wanapaswa kuwa na— kwa kweli, fanya hivi. Ni nini kawaida kwa samaki? Ina mizani na mapezi. Je, huyo ni samaki wa kawaida? Ina mizani na mapezi. Kwa hivyo unaona jinsi jambo hilo la kawaida linavyofaa hapa? Sasa, hiyo inamaanisha nini? Bass ni nzuri; Trout nzuri, Pike ya Kaskazini nzuri, na Walleye ni nzuri. Ni samaki gani wengine wa mchezo tunakula? Salmoni nzuri. Halibut nzuri. Niambie kuhusu kambare? Kuna shida gani na kambare? Mizani na mapezi. Je, nyinyi mmewahi kuchukua

kambare? Catfish ina nini juu yake? Ngozi, sio mizani. Ni kama eel ina ngozi. Kwa hivyo hawafanyi kambare. Hawafanyi kamba pia. Kwa kweli nilipokua, baba yangu alikuwa akivua kambare, pia. Ninapenda kambare lakini ikiwa wewe ni Myahudi, sio kosher. Hilo ni jambo lingine ambalo watu walipendekeza, kwa sababu wao ni walishaji chini na vitu kama hivyo ambapo pia kuna nafasi zaidi ya magonjwa. Ninaangalia nyuma na nasema hiyo inaweza kuwa, lakini napenda wazo hili la kawaida, kwamba samaki aliye na mapezi na magamba ni kawaida. Nadhani ningechukua hiyo juu ya malisho ya chini kwa sababu unajua, samaki mwingine ambaye hatukuwahi kula alikuwa carp. Carp ni suckers chini lakini wana mapezi na mizani. Ningependa kula kambare kuliko carp siku yoyote.

Ndio, wacha tuendeleo na hii. Tuna viumbe wanaoruka. Ni aina gani ya viumbe wanaoruka? Hakuna ndege wa kuwinda. Ndege wa kuwinda ni nini? Ndege wa kuwinda ni ndege wanaokula damu. Je, unapata dhana kwamba kula damu si nzuri? Watu wa Kiyahudi hawaruhusiwi kula damu. Ndege wa kuwinda hula damu. Je, unaweza kula mwewe? Hakuna mwewe. Tai, nzuri au mbaya? Mbaya. Bundi, nzuri au mbaya? Mbaya. Yoyote ya aina hizi za ndege wa kuwinda, kama tai, mwewe, bundi, na aina hizi. Vipi kuhusu pheasants? Pheasants, nzuri. Nilipata familia ya batamzinga ambao huja kila siku kwenye uwanja wangu sasa. Je, batamzinga ni wazuri? Bata mzinga ni nzuri. Ni aina gani nyingine ya ndege? Ah, kware! Je, Wayahudi walikula kware? Tunajua hilo? Kumbuka kware kutoka nyikani.

Sasa, ya nne hapa ni wadudu. Kwa kweli wanawaruhusu kula wadudu: hoppers, ndio; vipeperushi, hapana. Unaweza kuniambia mtu aliyekula panzi? Je, kuna mtu yeyote anayejua kutoka kwa Biblia mtu aliyekula panzi? Ndiyo, Yohana Mbatizaji. Nilipokuwa nje ya Sinai, Ora, ambaye alikuwa mwongozo wetu wa watalii, (tulikuwa nje ya Sinai kwa wiki tatu) alitufanya tutembea kila mahali. Alisema, "Hupandi, unatembea." Alitufanya tutembea na mahali pamoja akasema, "Nitakufanya utembea hapa." Ilibidi tutembea juu ya ukingo. Akasema, "Unapoenda huko," alisema, "kuwa mwangalifu juu ya panzi hawa weusi." Wana

panzi weusi. Katika jangwa kuna vitu vingi vyenye sumu? Wanapata kama nafasi moja tu ya kugoma na wengi wana sumu. Alisema panzi hawa weusi watatema mate na ni kama kuumwa na nyuki wakati watatema mate. Alisema, ikiwa itakupiga machoni, itatoa jicho lako. Kwa hivyo tuko nje, tukitembea kwenye njia hii na nadhani nini? Ghafla, mbele yetu, panzi mweusi anakaa hivyo? Kwa hivyo naona panzi huyu mweusi. Nikasema, "Hei, nilikuja kutoka Amerika. Lazima nione panzi mweusi. Nitapata picha ya kitu hiki!" Kwa hivyo, ninajaribu kushuka huko. Nina glasi. Nina kamera. Kwa hivyo ninashuka kwa panzi huyu mweusi. Mke wangu, wakati huo huo, anapiga kelele, "Panzi mweusi! Kuendesha! Kuendesha! Panzi mweusi!" Ninajaribu kupata picha hii. Tatizo lilikuwa unapoifanya bila lenzi ya telephoto, tatizo ni nini? Panzi mweusi kwenye picha yangu ni kipande kidogo tu cha nyeusi na nilipiga picha kabisa. Hata hivyo, ilikuwa janga. Kwa hivyo kaa mbali na panzi hao weusi. Ah, kwa njia, panzi, nilisema kila wakati, weka panzi kwenye unga, waite mbawa za kuku, hakuna mtu atakayejua tofauti. Je, wadudu wana protini nyingi? Ndiyo. Na hivyo kwa wadudu: hoppers, ndiyo; vipeperushi, hapana. Hoppers wangukuwa panzi. Panzi, nzige, aina hiyo ya kitu. Wakati vipeperushi vitakuwa vitu kama nyuki na mbu.

AC. Matatizo matatu katika Mambo ya Walawi [86:53-90:29]

Sasa, shida tatu zinazojitokeza na tutafanya tu, baada ya kumaliza slaidi hii, tutaiita siku. Nilikuwa na rafiki Kevin Carr ambaye alikuwa katika chuo kikuu cha kilimwengu. Profesa katika chuo kikuu cha kilimwengu alisema, "Biblia imejaa makosa ya kisayansi." Kwa hivyo Kevin, akiwa mkorofi mwenye busara, anainua mkono wake na kusema, "Nimesoma Biblia mara kadhaa na sijawahi kuona makosa yoyote ya kisayansi!" Profesa anasema, "Ah, kweli? Umesoma Biblia nzima, sivyo? Vipi kuhusu Mambo ya Walawi 11.6?" Na unaona tu Kevin akikunjamana: *Walawi*. Yeye ni Mkristo. Je, anamjua Mambo ya Walawi vizuri sana? Kwa hivyo profesa anasema, "Katika Mambo ya Walawi 11.6, inasema sungura hutafuna cud. Sungura hatafuna cud yake." Kwa njia, hiyo ni kweli? Ili kutafuna cud unahitaji matumbo mangapi? Je, unahitaji matumbo mengi ili

kutafuna cud? Sungura hatafuna cud yake. Hiyo ni sahihi? Hiyo ni sahihi. Hata hivyo, je, Biblia daima inazungumza kwa maneno ya kisayansi? Sungura anaonekana kama anatafuna vitu? Sasa, inawezekana—je, hii ndiyo lugha ya kuonekana? Kwa maneno mengine, lugha ya kuonekana sio lazima iwe maelezo ya kisayansi kwamba kwa kweli ni cud kutoka kwa tumbo lao. Sungura hutafuna chakula chake tena na tena na tena. Je, inawezekana pia kwamba neno hili "sungura" ni tafsiri potofu na kweli linazungumza juu ya beji ya mwamba? Kwa maneno mengine, unapoenda kati ya nchi na una miaka elfu tatu tofauti, inawezekana kuwa una tafsiri mbaya kati ya wanyama? Kwa hivyo inaweza kuwa shida ya tafsiri. Inaweza kuwa ni lugha tu ya kuonekana.

Ya pili ni popo. Popo huchukuliwa kuwa ndege katika sura ya kumi na moja, mstari wa kumi na tisa. Popo wamewekwa pamoja na ndege na hausumbui na popo. Nilikuambia juu ya mtu huyu anayeitwa Probo ambaye alikuwa gerezani. Probo alikuwa kafiri gerezani. Probo anainua mkono wake anapofika darasani na kusema, "Profesa, nimepata kosa katika Biblia." Na anasema, "Inasema kwamba *popo* ni *ndege* na kila mtu anajua kuwa popo sio ndege." Ninakuuliza: nyanya, ni nini? Ni matunda. Swali: ni nini hufanyika ikiwa uko katika tamaduni nyingine na wanaita nyanya mboga? Hilo ni jambo kubwa. Je, ulimwengu wote unapaswa kutumia mfumo wa uainishaji wa Marekani? Je, popo huruka kama ndege? Unasema, "Kweli, popo ni mamalia." Je, ilibidi wafuate mfumo wetu wa uainishaji? La. Wanaainisha mambo tofauti, kuliko sisi. Kwa hivyo ni suala la tofauti ya uainishaji. Usikose hoja nzima hapo.

Jambo la tatu ambalo ni tatizo katika kitabu cha Mambo ya Walawi ambalo watu wengi wana tatizo nalo ni marufuku haya dhidi ya tabia ya ushoga. Mambo ya Walawi 18.22 na 20.13 ni vifungu viwili vinavyotoka na kusema, "Mwanadamu hapaswi kulala na mtu mwingine" aina ya kitu. Kwa hivyo hayo ni matatizo matatu katika kitabu cha Mambo ya Walawi.

Sasa, tutakachofanya wakati ujao ni kuzungumza juu ya mfumo wa dhabihu. Tutamaliza Mambo ya Walawi wakati ujao. Kwa hivyo, kuwa mwangalifu. Kuwa na wakati mzuri na mwisho wa wikendi ndefu hapa.

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia na Fasihi ya Agano la Kale, Mhadhara # 13 juu ya kitabu cha Mambo ya Walawi: Utakatifu, sheria za usafi, na shida.

Imeandikwa na Megan Sideropoulos

Mbaya iliyohaririwa na Ted Hildebrandt 2